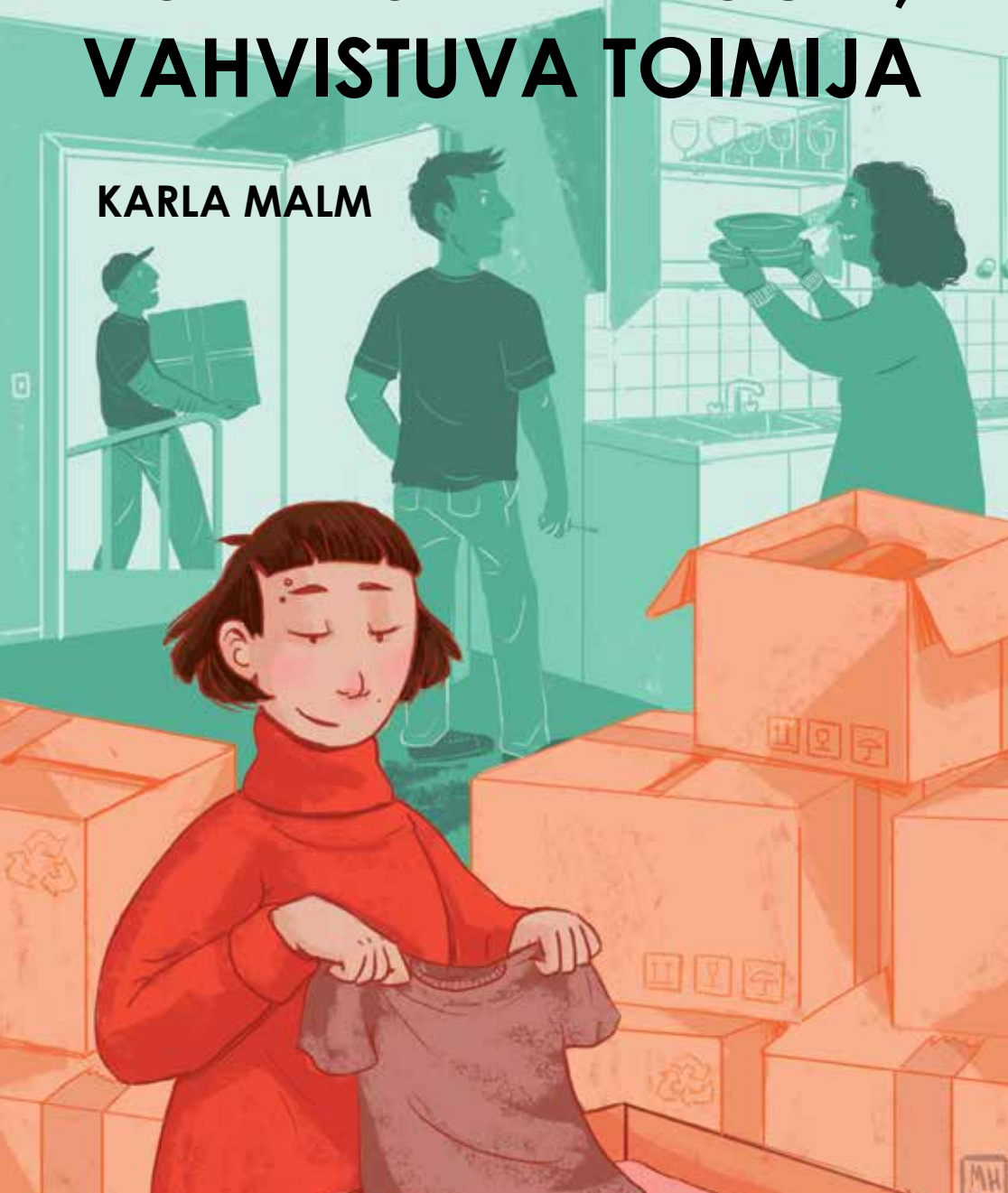

ITSENÄISTYVÄ NUORI, VAHVISTUVA TOIMIJA

KARLA MALM

ITSENÄISTYVÄ NUORI, VAHVISTUVA TOIMIJA

– tukea täysi-ikäisyyden kynnyksellä

KARLA MALM

ITSENÄISTYVÄ NUORI, VAHVISTUVA TOIMIJA

– tukea täysi-ikäisyyden kynnyksellä

KARLA MALM

Nuorisotutkimusverkosto/
Nuorisotutkimusseura
Verkkajulkaisu 133

Nuorisotutkimusverkoston julkaisu

Tiede

Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä

Erilaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

Kannen kuva ja kuvitus kuvat: Mikael Heikkanen

Kansipohja: Sole Lätti

Taitto: Tanja Konttinen

Tiivistelmän käännökset ruotsiksi ja englanniksi: Käännöstoimisto Bellcrest Translations Oy

© Nuorisotutkimusseura ja tekijä

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 208,
verkkojulkaisuja 133, sarja: *Kenttä*.

Suomen Punainen Risti on tämän teoksen toinen julkaisija.

ISSN 1799-9219 (nid.)

ISSN 1799-9227 (PDF)

ISBN 978-952-7175-64-4 (nid.)

ISBN 978-952-7175-68-2 (PDF)

Julkaisujen tilaukset: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/catalog>

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Tutkimuksen lähtökohdat ja toteutus	11
2.1	Mikä ihmeen ITU-hanke?	11
2.2	Keskeisiä käsitteitä	12
2.3	Tutkimuskysymykset	16
2.4	Aineisto	17
3	Vastuun jakautuminen ja vuorovaikutus moniammatillisessa yhteistyöverkostossa	21
3.1	Tukea täysi-ikäisyyden kynnyksen yli	21
3.2	ITU-prosessi moniammatillisessa yhteistyöverkostossa	25
3.3	Vuorovaikutus verkostoissa	29
3.4	ITU-työntekijän avainasema	32
4	Nuoren toimijuus ja itsenäistymisen polku ITU-toiminnassa	37
4.1	Kohti itsenäistä elämää	37
4.2	Nuoren toimijuus ja sosiaalinen verkosto	39
4.3	Arjenhallinta	44
4.4	Tulkintoja nuoren kokemuksesta	46
4.5	Itsenäistymisen määrittäminen	49
4.6	Sosiaalisen verkoston kokemuksia ITU-toiminnasta	51
5	Johtopäätökset	61
5.1	Yhteenveto	61
5.2	Pohdintaa ja jatkotutkimuksen aiheita	64
	Lähteet	68
	Tiivistelmä	71
	Sammandrag	74
	Abstract	77

1 Johdanto

- Minä en halua koskaan tulla isoksi, hän sanoi varmasti.
- En minäkään, sanoi Annika.
- Ei, se ei ole yhtään kivaa, sanoi Peppi. – Isoilla ihmisillä ei ole ikinä hauskaa. Heillä on vain ikäviä töitä ja hupsuja vaatteita ja liikavarpaita ja kummallisveroja. (–) Ja heidän päänsä on täynnä taikauskoa ja muuta hullutusta. He luulevat, että jos he sattuvat pistämään veitsen suuhun syödessään tai jotain, siitä seuraa suuri onnettomuus.
- *Eivätkä he osaa leikkiäkään, sanoi Annika. – Hyi, että ihmisen on pakko tulla aikuiseksi.* (Lindgren 1946, 287)

Astrid Lindgrenin rakastettujen satuhahmojen, Peppi Pitkätossun, Tommin ja Annikan, keskustelu ei ole ainut esimerkki lastenkirjallisuudesta, jossa murehditaan aikuiseksi kasvamista. Aikuisuus kuvataan varsin kielteisessä valossa: se merkitsee hauskuuden loppumista, leikin vaihtumista työntekoon, kaavoihin kangistumista ja ”kummallisveroja”. Ei ole ihme, että moinen tulevaisuudenkuva saa Pepin, Tommin ja Annikan turvautumaan taikakeinoihin välttyäkseen uhkaavalta onnettomuudelta, vääjäämättömästi lähenevältä aikuisuudelta.

Lastenkirjallisuuden ulkopuolellakaan aikuisuus ei herätä ainoastaan positiivisia mielikuvia vaan samanlaisia ajatuksia kuin Peppi Pitkätossun tarinoissa. Negatiivisimmillaan aikuisuus yhdistyy jämähtämiseen, tylsyyteen, jäykkyyteen, spontaaniuden puutteeseen ja oman elämän menettämiseen (Hoikkala 1993, 68–87; Arnett 2007, 71). Toisaalta aikuisuus saattaa merkitä ihmisille ”myönteistä itsenäistymistä, oman tahdon etsimistä ja löytämistä” (Hoikkala 1993, 68). Aikuiseksi kasvaminen ja itsenäisyys ovatkin monella tavalla sidoksissa toisiinsa. Suomalaisessa yhteiskunnassa aikuiseksi kasvamiseen liittyy usein odotuksia itsenäistymisestä niin asuminen kuin muidenkin elämää koskevien ratkaisujen suhteen (Juvonen 2015, 193).

Peppi, Tommi ja Annika saattavat etsiä keinoja pysyä ikuisesti lapsina, mutta todellisuudessa useimpien ihmisten on kasvettava aikuisiksi, olivatpa he asiasta mitä mieltä tahansa. Vaikka itsenäistymisen halu on yksi suomalaisnuorten tärkeimmistä motiiveista muuttaa pois kotoa, aikuistumaan – ja itsenäistymään – voi sysätä esimerkiksi perhetilanteen

muutos, pidemmällä aikavälillä kehittyneiden ongelmien kärjistyminen, halu ottaa etäisyyttä omista vanhemmista tai akuutti kriisitilanne. Aina siirtymä kohti aikuisen elämää ei tapahdu nuoren omasta tahdosta. (Myllyniemi 2017, 22–23; Juvonen 2015, 192–193; Cameron ym. 2018).

Tämä on havaittu myös Punaisen Ristin Nuorten turvatalon hankkeessa, jossa nuoria tuetaan heidän itsenäistymisessään. Itsenäistymisen tuki on suunnattu nuorille, jotka ovat täysi-ikäisyyden kynnyksellä – pääsääntöisesti noin 17-vuotiaina – kohdanneet tilanteen, jossa he syystä tai toisesta ovat itsenäistymisen edessä ja tarvitsevat paitsi asunnon, myös tukea uudenvälisessä tilanteessa. Hankkeessa pyritään vastaamaan nuorten tuen tarpeisiin perhe-, verkosto- ja yksilötuen sekä vapaaehtoisen tukikummitoiminnan keinoin.

Tässä tutkimusraportissa tarkastelen Punaisen Ristin Espoon Nuorten turvatalon hanketta, jossa nuoria tuetaan heidän itsenäistymisessään. Jatkossa käytän itsenäistymisen tuen hankkeesta lyhennettä ITU. Hankkeen puitteissa tapahtuvaa toimintaa kutsun ITU-toiminnaksi ja siihen liittyvää prosessia ITU-prosessiksi sekä Nuorten turvatalon itsenäistymisen tukea koordinoivia henkilöitä ITU-työntekijöiksi.

Seuraavassa luvussa kuvaan tutkimushankkeen lähtökohtia ja toteutusta. Kuvailen ITU-hankkeen toimintaa ja tutkimuksen keskeisiä teoreettisia käsitteitä, joiden jälkeen täsmennän sanomani tutkimuskysymyksiksi ja kerron tutkimukseni aineistosta.

Kolmannessa luvussa käsittelen ITU-hankkeen taustaa ja käynnistymistä sekä hankkeen moniammatillisen yhteistyöverkoston toimintaa. Keskiössä ovat kysymykset prosessista: ei yksittäisten nuorten ITU-prosesseista, vaan siitä, millä tavoin hankkeeseen osallistuvat ammattilaiset ja erilaiset verkostot koordinoivat keskenään vastuun jakautumista ja tehtäviä, millaiset roolit kullakin taholla toiminnassa on sekä millaiseksi hankkeen ammattilastahojen välinen vuorovaikutus koetaan. Tarkastelun kohteena ovat erityisesti ammattilaisten näkökulmat, mutta nostan esiin myös sosiaalisen verkoston näkemyksiä prosessin rakenteesta ja vuorovaikutuksesta.

Neljännessä luvussa siirryn tarkastelemaan ITU-hankkeen tavoitteita. Tässä vaiheessa fokus siirtyy ammattilastahojen keskinäisestä prosessista nuorten ITU-prosesseihin, joissa konkretisoidaan hankkeen tavoitteet. Mitä hankkeessa tavoitellaan? Mitä tarkoitetaan sillä, että tuetaan nuoren itsenäistymistä?

Tavoitteiden toteutumista analysoin suuntaamalla katseeni siihen, miten kokemuksia ITU-toiminnasta kuvaillaan. Pohdin, miltä käytännön tason toiminta näyttää nuorten sosiaalisten verkostojen näkökulmista ja kuinka kokemukset suhteutuvat tavoitteen asetteluun. Kokemuksia kuvaillessani painopiste siirtyy erityisesti sosiaalisten verkostojen näkökulmaan, mutta mukana kuljetan yhä myös ammattilaisten näkemyksiä. Lopuksi tiivistän edellä sanomani johtopäätöksiksi.

2 Tutkimuksen lähtökohdat ja toteutus

2.1 MIKÄ IHMEEN ITU-HANKE?

Suomalaiset nuoret muuttavat lapsuudenkodistaan varsin aikaisin verrattuna muihin eurooppalaisiin nuoriin. Nuorten yleisin syy muuttaa pois lapsuudenkodista on itsenäistymisen halu (Myllyniemi 2017, 22–23). Halu itsenäistyä ei synny tyhjiössä, vaan yksilön valintojen taustalla vaikuttavat sosiaaliset käytännöt ja niiden myötä syntyvät ”itsestäänselvyydet” (Salonen 2005). Tässä tapauksessa sellaisena voidaan pitää varhain itsenäistymisen kulttuurista ihannetta, jota omilleen muuttaminen ilmentää – omaan kotiin muuttamista pidetään suomalaisessa kulttuurissa merkinä itsenäisyydestä (Myllyniemi 2017, 22; Myllyniemi & Suurpää 2009). Toisaalta on esitetty, että nuorten silmissä omillaan asuminen olisi menettänyt merkitystään itsenäistymisen kriteerinä (Peltola 2016, 228).

Valtio tukee nuorten itsenäistymisprosessia erilaisten taloudellisten tukien muodossa (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 16–17). Nuorella iällä kotoa muuttamiseen liittyy kuitenkin muun muassa taloudellisia riskejä, ja varhaisen kotoa muuttamisen on esitetty olevan yhteydessä kasvaneeseen köyhyysriskiin ja nuoren elintason laskuun (Myllyniemi 2017, 22–23, 60; Raijas 2016, 135). Nämä voivat linkittyä myös nuorten hyvinvointiin ja arjenhallintaan. Esimerkiksi lapsuudenperheessä koetut taloudelliset ongelmat voivat enteillä ongelmia nuoren arjenhallinnassa (Kestilä & Kauppinen & Karvonen 2016, 128–131).

Espoossa on Nuorten turvataloilla itsenäistyvien nuorten tuen tarpeisiin pyritty vastaamaan erillisellä hankkeella, joka keskittyy täysi-ikäiseksi tulevien nuorten tukemiseen perhe-, verkosto- ja yksilötuen sekä vapaaehtoisen tukikummitoiminnan keinoin. Ajatus hankkeesta syntyi, kun Nuorten turvataloilla sekä lastensuojelun ja aikuissosiaalityön puolella ryhdyttiin kiinnittämään huomiota nuoriin, joiden kohdalla siirtymä kohti itsenäistä elämää oli tapahtunut melko suunnitteleottomasti. Taustalla saattoi olla konfliktien kärjistyminen nuoren läheisissä ihmissuhteissa tai esimerkiksi vanhempien muutto toiselle paikkakunnalle.

Hankkeessa nuoren itsenäistymistä pyritään tukemaan yksilö-, perhe- ja verkostotyön sekä vapaaehtoisen tukikummitoiminnan keinoin. Kyseessä on Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen (STEA), Espoon kaupungin perhe- ja sosiaalipalveluiden sekä Punaisen Ristin rahoittama kolmivuotinen hanke. Osallistuminen on nuorelle vapaaehtoista. Tukeen sitoutuva nuori osallistuu hankkeessa kartoitusjaksoon, jonka aikana tuen tarpeita selvitetään. Tavoite on, että toiminnassa on osallisena myös nuoren sosiaalinen verkosto. Itsenäistymisen edetessä nuori hakee asuntoa, ja tuki jatkuu muuton yli. Ennalta määriteltyä päätapistettä tuen päättymiselle ei aseteta, vaan tuki päätetään aina yhteisymmärryksessä osallisten kesken.

2.2 KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

Tutkimuksen kannalta keskeiseksi muodostuneita käsitteitä ovat *toimijuus*, *sosiaalinen verkosto*, *siirtymä* ja *itsenäistyminen*. Käsitteet ovat valikoituneet aineistolähtöisesti. En lähtenyt tekemään haastatteluita erityisesti näiden käsitteiden pohjalta. Tutkimuskirjallisuudessa esiintyneet käsitteet vahvistuivat keskeisiksi, koska tulkintani mukaan ne kuvaavat osuvasti haastatteluissa toistuvasti esiin nousseita teemoja.

Toimijuus (eng. *agency*) on yksi ihmistieteiden peruskäsitteistä. Tässä tutkimuksessa nojaan etenkin Tarja Juvosen tapaan soveltaa toimijuuden käsitettä (Juvonen 2015). Toimijuudella tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan ihmisen kykyä tehdä päätöksiä ja valintoja omassa elämässään. Näin määriteltyinä toimijuuteen sisältyy teoreettinen mahdollisuus toimia tilanteissa toisin (mt., 35–46). Toisaalta toimijuutta voivat rajoittaa taloudelliset tai toiminnalliset resurssit (Korkiamäki 2015, 137; Kiilakoski 2007; Gretschel 2002). Historiallisesti toimijuuden käsite kytkeytyy ajatukseen yksilöstä autonomisena, intentionalisena ja rationaalisena(kin) toimijana. *Autonominen toimijuus* korostaa yksilön autonomiaa oman elämänsä suhteen, mikä ilmenee oikeutena, kykynä ja mahdollisuutena tehdä omaan elämään liittyviä valintoja. Autonomisuuden painottaminen on Suomen kaltaisissa, individualismin eetokseen sitoutuneissa yhteiskunnissa vahva (Juvonen 2015, 39). Juvonen toteaa, että toimijuutta ja autonomisuutta tarkasteltaessa on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota rationaalisen toimijuuden teorian kritiikkiin. Kriitikot katsovat, että

teoriassa oletetaan ihmisten olevan ”*suvereenieja yksilöitä, jotka kykenevät kaikissa tilanteissa arvioimaan, valitsemaan ja toimimaan*” (mt., 164).

Tämä huomio muistuttaa Beverley Skeggsin esittämää kritiikkiä, jonka mukaan monissa yksilöitä koskevissa teorioissa oletetaan toimija, jolla on pääsy resursseihin ja joka suuntautuu tulevaisuuteen (Skeggs 2014, 11, 57–59; Skeggs 1997). Esimerkiksi lähisuhteiden merkitys elämää muovaavina tekijöinä jää katveeseen, kun painotetaan individualistista, oman itsen kehittämiseen ja tulevaisuuteen suuntautunutta toimijaa. Tämän tyyppinen toimijakäsitys jättää huomiotta sellaiset olemassa olemisen tavat, joissa vaikkapa ihmissuhteet asetetaan ensisijaisiksi koulutuksen ja uran sijaan (Käyhkö 2008, 265–267). Toimijuus ei välttämättä aina ole rationaalista, vaan toimijuuden voi ymmärtää paikantuneena ja tilannekohtaisena. Näin tulee näkyviin toimijuuden *relationalinen* ulottuvuus: toimijuus – autonomisenakin – kiinnittyy suhteisiin ja vuorovaikutukseen (Juvonen 2015, 164; Emirbayer & Mische, 973–974). Juvosen (2015, 41) sanoin: ”*toimijuuden relationaalisuus ja sidoksellisuus ilmenee niin intiimeissä, yksilöiden välisissä kuin myös laajemmissa toimijan ja yhteiskunnallisten rakenteiden välisissä suhteissa*”. Tässä tarkastelutavassa keskeisiä ovat sosiaaliset suhteet eikä toimijuutta voi ymmärtää irrallaan ihmisten sosiaalisesta todellisuudesta (Emirbayer & Mische 1998, 973–974). *Relationalinen toimijuus* määrittyy siis pikemminkin ihmisten keskinäisen riippuvuuden kuin riippumattomuuden kautta (Juvonen 2015, 42). Tässä teoreettisessa keskustelussa määrittelen toimijuuden ennemmin ihmisten keskinäisen riippuvuuden ja tarvitsevuuden kuin riippumattomuuden näkökulmasta. Tarkastelen, millä tavalla toimijuuden *relationalisuus* ja *autonomisuus* näyttäytyvät ITU-toiminnassa, joka tähtää nuoren itsenäistymiseen, sekä kuinka nämä suhteutuvat toisiinsa.

Koska nämä toimijuuden erilaiset ulottuvuudet ja kontekstisidonnaisuus osoittautuivat tutkimuksen edetessä keskeiseksi teemaksi, on loogista, että myös *sosiaalisen verkoston* (eng. *social network*) merkitys korostuu. Sosiaalisella verkostolla viitataan nuoren sosiaalisten suhteiden muodostamaan kokonaisuuteen. Sosiaaliset verkostot muodostuvat ihmisistä, joiden kanssa nuori on toistuvasti tekemisissä ja joilla on hänen elämässään merkityksiä; verkostoon kuuluvat voivat olla perheenjäseniä, ystäviä, kavereita, sukulaisia, naapureita, työtovereita tai viranomaisia (Suutari 2002, 100). Tässä tapauksessa viitataan sosiaalisella verkostolla ensisijaisesti nuoren lähipiiriin. Otan myös huomioon, että nuoren

kannalta merkittäviin sosiaalisiin verkostoihin toki kuuluu erilaisia vieranomaistahoja, ystäviä ja muita ihmisiä, mutta sosiaaliseen verkostoon kuuluvien ihmisten haastatteluissa olen haastatellut kolmea nuoren lähiomaista. Sosiaalista verkostoa edustaa siis tässä yhteydessä varsin suppea otos, joka koostuu nuorelle läheisistä aikuisista. Vaikka ITU-toimintaan osallistuvat ammattilaiset voidaan eittämättä tulkita osaksi nuoren sosiaalista verkostoa, olen tässä tutkimuksessa haastatellut heitä ensisijaisesti organisaatioiden edustajina, en osana nuoren sosiaalista verkostoa. Haastattelut on käsitelty tästä näkökulmasta käsin.

Miksi siis kirjoittaa sosiaalisesta verkostosta eikä perheestä? Perheestä puhuminen olisi saattanut olla perusteltu valinta aineistoni kannalta, sillä usein lähipiirin, lähiverkoston ja perheen käsitteitä käytetään ammattilaisten puheessa rinnakkain, jopa toistensa synonyymeinä.

Olen kuitenkin päätenyt siihen, että sosiaalisen verkoston nimeäminen perheeksi voisi suunnata ajatukset harhaanjohtavasti ydinperheeseen. Tämä taas antaisi vääristyneen kuvan. ITU-toiminnassa nuori määrittelee perheensä lähtökohtaisesti itse, ja vanhempien lisäksi siihen voi kuulua esimerkiksi sisaruksia, kummitäti tai kummisetä, muita sukulaisia tai nuorelle läheisiä aikuisia. Toki alle 18-vuotiaiden kohdalla huoltajan on oltava tietoinen ITU:n olemassaolosta. Vanhempien ja lasten muodostaman ydinperheen sijaan lienee kuitenkin mielekkäämpää puhua toiminnan yhteydessä ”eletystä perheestä”, mikä tavoittaa moninaisuuden paremmin (Yesilova 2009, 17–37). On siis syytä pitää mielessä, että vaikka sosiaalisen verkoston ja perheen käsitteitä käytetään aineistossani lomittain, perheellä ei kaikissa tapauksissa viitata nuoren vanhempiin. Eletty perhe ei tietenkään ole yhtään sen vähemmän *perhe* kuin ydinperhe, mutta väärinkäsitysten välttämiseksi käytän itse enemminkin sosiaalisen verkoston käsitettä. Perustelu on paitsi käytännöllinen, myös periaatteellinen siinä mielessä, että sosiaalinen verkosto korostaa käsitteenä paremmin toiminnan väljyyttä ja nuoren itse tekemien määrittelyiden tärkeyttä.

Toinen perusteluni käytetyille käsitteille on tiedepoliittinen. Marginaalissa elävien nuorten sosiaalisista verkostoista ja niiden merkityksestä tarvitaan lisää tietoa (Suutari 2002, 99–100). Huoli yksinäisyydestä liittyy kaikkein voimakkaimmin nuorten tyytyväisyyteen omaa elämäänsä kohtaan. Tyytyväisyys ihmissuhteisiin vaikuttaisi heijastuvan suoraan nuoren hyvinvointiin (Myllyniemi 2017, 85). Merkityksellisten ih-

missuhteiden puute nuoren elämässä tekee toimijuuden relationaalisen ulottuvuuden kipeästi näkyväksi (Juvonen 2015, 198–200, 202–205). Sosiaalinen verkosto käsitteenä tekee näkyväksi yhteyden näihin keskusteluihin ja korostaa nuoren ihmissuhteiden merkitystä perhepiiriä yleisemmällä tasolla.

Edellisten lisäksi keskeinen käsite on *siirtymä* (eng. *transition*), vaikka sen rooli kokonaisuuden kannalta onkin kenties pienempi kuin edellä mainittujen. Siirtymä on vakiintunut nuorten aikuistumista kuvaava käsite, vaikka sen ongelmana on pidetty kaksijakoisuutta; siirtymän käsite luo käsityksen, että nuori on selkeästi siirtymässä yhdestä vaiheesta seuraavaan (Aapola & Ketokivi 2005, 10). Tällöin tullaan samalla olettaneeksi, että nuoren aikuistumiseen sisältyvät ennalta määrätyt, tunnistettavat ja ennakoitavat vaiheet. Toisaalta siirtymä on juuri tällä tavoin osuva käsite kuvaamaan tässä tutkimuksessa kovin konkreettista muutosta nuorten elämässä – muuttoa lapsuudenkodista asumaan itsenäisesti. Ongelmallisena pidetty kaksijakoisuus saattaa tässä yhteydessä olla käsitteen vahvuus, sillä se tuo esiin eräänlaisen ”välitilassa” olemisen nuorten tilanteissa. Välitilalla tarkoitan tilannetta, jossa asuminen lapsuudenkodissa ei ole enää syystä tai toisesta mahdollista ja itsenäistä elämää on ryhdytty rakentamaan. Kuitenkaan nuoren omat edellytykset itsenäistymiselle eivät ITU-toimintaan osallistuvan nuoren, sosiaalisen verkoston ja ammattilaisten näkökulmasta ole vielä täyttyneet. Kyse on siis siirtymästä siinä mielessä, että nuori suuntautuu lapsuudenkodistaan pois, kohti itsenäistä elämää ja on samanaikaisesti yhä näiden välissä, matkalla. Välitilaan sisältyvien vaarojen takia siirtymään kaivataan erityistä tukea. Mahdollisia ovat niin ikään tilanteet, joissa nuori palaa lapsuudenkotiinsa.

Toinen tutkimuksessa keskeinen, ristiriitainen käsite on *itsenäisyys* (eng. *independence*), joka suppeasti voidaan määritellä riippumattomuuden synonyymiksi. Tällöin itsenäistyminen määrittäisi siirtymäksi kohti riippumattomuutta. Tällainen suppea määrittely jättää kuitenkin huomiotta kaikki ne riippuvuus-suhteet, jotka tekevät meistä ihmisiä. Tuoreessa jälkihuoltonuorten itsenäistymistä eri Euroopan maissa tarkastelleessa tutkimuksessa itsenäistymisen tavoitteeseen otetaankin kriittinen näkökulma ja korostetaan, että itsenäistymisprosessissa riippuvuus-suhteet muuttuvat erilaisiksi, mutteivät lakkaa olemasta. Näiden uusien suhteiden rakentamiseen nuoret tarvitsevat monialaista tukea. (Cameron ym. 2018)

Onkin paikallaan kysyä, mitä siirtymät ja itsenäistyminen ITU-toiminnassa merkitsevät ja millaisiksi määrittyvät lähtöpiste, mahdollinen välitila ja toisaalta ”perille pääseminen”, siirtymän jälkeinen vaihe eli itsenäisyys – tai kotiinpaluu.

2.3 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimushankkeen tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, millä tavoin nuoren ympärille rakentuva verkosto toimii, millaisia tavoitteita työlle asetetaan ja mitkä tekijät estävät tai edistävät nuoren tukemista ITU-toiminnassa. Lisäksi tarkastellaan, millainen rooli erilaisille verkostoille ja niitä koordinoivalle taholle muodostuu.

Huomiota kiinnitetään erityisesti viranomais- ja järjestötoimijoiden näkökulmiin. Näiden näkökulmien perusteella keskeisiksi teemoiksi muodostuvat nuoren toimijuus, sen erilaiset ulottuvuudet ja sosiaalisen verkoston merkitys ITU-toiminnassa. Näiden ymmärtämiseksi on syytä kiinnittää huomiota myös ammattilastahojen yhteistyöhön, vastuun jakautumiseen ja ammattilaisten näkemyksiin omista tehtävistään ja tavoitteistaan.

Tutkimuskysymyksiksi täsmentyivät seuraavat:

- 1) Millaista nuoren oma toimijuus ITU-toiminnassa on?
 - Millä tavoin toimijuuden relationaalisuus ja autonomisuus näkyvät tavoitteiden asettelussa ja kuvatuissa onnistumisissa?
 - Millä tavoin sosiaalinen verkosto on osana toimintaa?
 - Millaisesta siirtymästä ITU-toiminnassa on kyse?

- 2) Millaiseksi ITU-prosessi muodostuu ammattilastahojen näkökulmasta?
 - Millaisiksi roolit ja vastuut kuvataan?
 - Millaista on ammattilastahojen keskinäinen vuorovaikutus?
 - Millaisena ammattilaisten muodostama verkosto ilmenee nuoren sosiaaliselle verkostolle, ja millaiseksi se koetaan?

2.4 AINEISTO

Tutkimusaineiston muodostavat kahdeksan eri osapuolen kanssa toteutetut haastattelut. Olen haastatellut ITU-toiminnan ammattilaistahoja (n=5) ja siihen osallistuneen/osallistuvan nuoren sosiaaliseen verkostoon kuuluvia henkilöitä (n=3). Ammattilaistahoja edustavat ITU-hanketta koordinoiva Punaisen Ristin Nuorten turvatalo, Espoon kaupungin perhe- ja sosiaalipalveluiden lastensuojelu ja Espoon asuntojen asumisneuvonta. Tämän tutkimushankkeen puitteissa en ole haastatellut nuoria, vaan tarkastelun fokus on erityisesti monialaisen, monitoimijaisen ja moniammatillisen verkosto- ja ammattiyhteistyön toiminnassa. Nuorten näkemys ITU-toiminnasta jää siis tässä tapauksessa toisten kertomusten varaan, ja kuuluvat äänet ovat ammattilaisten tai nuorten läheisten ääniä, mikä on syytä pitää mielessä tutkimustuloksia luettaessa.

Haastattelut ovat kestäneet vajaasta puolesta tunnista puoleentoista tuntiin. Ammattilaisten haastattelurungossa on säilynyt monia samoja kysymyksiä, mutta runkoa on muokattu vastaajan edustaman organisaation ja työtehtävien perusteella. On selvää, että osa kysymyksistä on osoittautunut haastattelutilanteessa toisia mielekkäämmäksi, joten ne ovat herättäneet enemmän keskustelua ja synnyttäneet lisäkysymyksiä itse tilanteessa. Nuoren sosiaaliseen verkostoon kuuluneiden ihmisten kanssa haastattelurunko on ollut sama, mutta muokkautunut haastattelutilanteessa.

Haastatelussa olin kiinnostunut erityisesti moniammatillisesta yhteistyöstä ja siitä, millaisiin asioihin tukea tarvitaan ja mitä konkreettisia toimenpiteitä itsenäisyyden tukeminen tarkoittaa. Nämä ovat säilyneet tärkeinä kysymyksinä. Aineistoa analysoidessani kuitenkin nousi esiin myös uusia teemoja. Laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan päädyin kysymään: miksi? (Alasuutari 1999, 215–218).

Tutkimusaineistoa lukiessani haastatelussa toistuvasti esiin nousevat aiheet alkoivat tuntua yhä tärkeämmiltä painopisteiltä analyysin kannalta. Kiinnitin huomiota siihen, että vaikka jotkin teemat olivat haastattelurungossa jääneet vähemmälle huomiolle, haastateltavat palasivat niihin selvästi mielellään tai erityisen painokkaasti. Monet haastatelluista ammatillisista nostivat toistuvasti esiin, että nuorten läheisten mukaan ottaminen on äärimmäisen olennainen osa toimintaa. Tutkimuksen edetessä alkoikin vaikuttaa selvältä, että sosiaaliset suhteet ja niiden merkitys osana ITU-

toimintaa oli syytä nostaa keskeiseksi tarkastelun kohteeksi.

Erittelin tutkimusaineistossa toistuvasti esiintyneet aihepiirit teemoitain, ja luin niitä suhteessa tutkimuskirjallisuuteen. Lisäksi on selvää, että tutkimusaineiston järjestäminen ja teemoittelu ovat väistämättä sisältäneet myös tulkintaa ja esioletuksia tutkittavasta ilmiöstä, eikä ”puhdasta aineistolähtöisyyttä” voida pitää kattavana kuvauksena analyysin tekemisestä (Ruusu vuori ym. 2010, 19–20). Toisaalta juuri tutkimusaineisto ohjasi käsitteiden valikoitumista ja näin ollen aineistolähtöisyys vei pohtimaan edellä kuvaamaani itsenäistymisen ja toimijuuden tematiikkaa (ks. esim. Juvonen 2015, 64–65). Edellä kuvaamani käsitteet vahvistuivat keskeisiksi, koska tulkintani mukaan ne kuvaavat osuvasti haastatteluissa toistuvasti esiin nousseita teemoja. Toimijuuden merkitys nousi analyysissäni keskeiseen asemaan, sillä sosiaaliset suhteet, itsenäisyys ja autonomisuus puhututtivat haastatteluissa ja niiden keskinäinen suhde vaikutti tarjoavan hedelmällisen lähtökohdan tulkita ITU-toiminnan sisältöä ja tavoitteita.

3 Vastuun jakautuminen ja vuorovaikutus moniammatillisessa yhteistyöverkostossa

3.1 TUKEA TÄYSI-IKÄISYYDEN KYNNYKSEN YLI

Itsenäistyvien nuorten tuen tarve on teema, joka näkyy niin Nuorten turvataloilla kuin lastensuojelussa. Kuten edellä kerron, itsenäistymisen tuen hanke on syntynyt pyrkimyksestä vastata tähän tuen tarpeeseen Espoossa. Nuorten turvatalo koordinoi hanketta, ja sen keskeisiä yhteistyötahoja ovat Espoon kaupungin perhe- ja sosiaalipalveluiden lastensuojelu ja Espoon asuntojen asumisneuvonta. Myös aikuissosiaalityö voi toisinaan olla ITU-toiminnassa läsnä, samoin kuin nuoren elämässä jo valmiiksi olevat erilaiset verkostot, niin sosiaaliset kuin ammatilliset.

Itsenäistymisen tuen hankkeeseen osallistuu 17-vuotiaita nuoria, jotka ovat täysi-ikäisyyden kynnyksellä ja pyrkivät kohti itsenäistä elämää, mutta tarvitsevat tilanteessa tukea. Tuen tarpeen taustalla vaikuttaa hyvin erilaisia asioita, jotka vaihtelevat äkillisistä perhetilanteiden muutoksista pitkällä aikavälillä muodostuneisiin konflikteihin. Aina kyseessä ei ole välien kiristyminen, vaan esimerkiksi läheisen kuolema tai perheen muutto pois paikkakunnalta. Tuettavien nuorten elämäntilanteet ovat hyvin moninaisia, ja haastatellut ammattilaiset korostivat, että yhteisten tekijöiden nimeäminen on vaikeaa. Hankkeen käynnistyessä ammattilaiset kokivat tilanteiden moninaisuuden jopa yllättävänä. Kuten yksi haastateltavista kiteytti, tilanteita yhdistää se, että ”*tuettavilla nuorilla on tuen tarve*”. Siirtymässä lapsuudenkodista kohti itsenäistä elämää oli siis jotakin, johon tarvittiin erityistä tukea. ”Orastavan aikuisuuden” saavuttamisen on katsottu edellyttävän vastuun omaksumista ja omien valintojen tekemistä, ja se määriteltiin nuoren toimijuuden vahvistumiseksi (Juvonen 2015, 194; Arnett 2007).

ITU-toimintaan osallistuvien nuorten siirtymille on yhteistä, että

jonkin ulkoisen tekijän vuoksi itsenäistyminen on edessä nopeammin kuin nuori itse tai hänen sosiaalinen verkostonsa on mahdollisesti osannut ennakoida. Eräs haastatelluista ammattilaisista kuvaili hankkeen käynnistymistä seuraavalla tavalla:

Tässä on tämmönen ehkä aika – ei kovin iso, mut huolestuttava *joukko nuoria, jotka syystä tai toisesta on lähtenyt kotoota juuri siinä täysi-ikäistymisen kynnyksellä ja heidän tämmönen elämäntilanteensa tai taito itsenäistyä on todella suorastaan huono tai [--] heillä puuttuu tämmöinen pitkäjänteisempi suunnitelma*. Ja sit oikeestaan se aika meni siihen yöpaikan hakemiseen, jolloin sit tällanen *arjen suunnittelu oli ihan todella vaikeeta*. Ja [--] vähän tän tyylistä havaintoo oli lastensuojelussa ja aikuissosiaalityössä, et on olemassa nuoria, joilla *ei kauheen vahvasti tää itsenäistymispolku oo hyppysissä*, mut ei he oo myöskään mitään jälkihuoltoonuria, välttämättä oo es lastensuojelun asiakkaita. [--] Ja [--] meidän ajatus oli, et se ei kauheen iso joukko oo, mut se on huolestuttava joukko, mut et yhdellä työntekijällä lähetään rakentamaan tällasta palvelumuotoa. (Nuorten turvatalo)¹

[T]unnistettiin silloin, et lastensuojeluasiakkaana olevat lapset, niin kuin ehkä kaikki nuoret, tarvii siinä kohdassa ku kahdeksantoista tulee täyteen niin tukea, et *se ei siitä synny se aikuisuus itsestään*. Mut sit näillä lastensuojelun asiakkaana olleilla [nuorilla] erityisesti ehkä on [--] sellaista tuen tarvetta laajemminkin, et jotain mietittiin mikä siinä olis hyvä, ja sitten mietittiin sitä, et *monet asumiset meni pieleen*. [--] [E]t nuori muutti pois kotoo, mut ei välttämättä sitten onnistunutkaan se itsenäinen asuminen. [--] Ni siitä se sit lähti, sen ITU-ajatuksen kehittäly. (Lastensuojelu)

Sysäyksenä saattaa toimia perhetilanteen muutos tai pidemmällä aikavälillä kehittyneiden ongelmien kärjistymisen ja niiden myötä nuoren hakeutuminen kohti itsenäisempää elämää. Toisinaan taustalla vaikuttaa halu ottaa etäisyyttä omista vanhemmista. Itsenäistymisen halu on yksi suomalaisnuorten tärkeimmistä motiiveista muuttaa pois kotoa (Myllyniemi 2017,

1 Lainauksista on poistettu tunnistettavat seikat, mutta säilytetty puhujan taho, sillä kaikki haastateltavat ovat antaneet suostumuksensa haastatteluun. Sitaateista on poistettu tarpeettomat täytesanat, kuten ”niinku”, ”tota” siten, että sanotun merkitys ei muokattaessa ole muuttunut.

[--] sana tai lause poistettu

[sana] kirjoittajan lisäämä sana

22–23). Kuten edellä totean, nuorten itsenäistymisen halujen taustalla vaikuttavat kuitenkin aina myös sosiaaliset käytännöt ja niiden myötä syntyvät ”itsestänselvyydet” (Salonen 2005). Vaikka on olemassa viitteitä siitä, että omaan kotiin muuttaminen olisi nuorten silmissä menettänyt merkitystään itsenäistymisen kriteerinä, ei liioiteltua pitää sitä yhä yhtenä suomalaisen kulttuurin asettamista itsenäistymisen mittapuista (Myllyniemi 2017, 22; Myllyniemi & Suurpää 2009; Peltola 2016, 228).

Kulttuurinen varhain itsenäistymisen ihanne kuvastaa melko hyvin todellisuutta – siinä missä Euroopassa useampi kuin yksi neljästä (28,5 prosenttia) 24–35-vuotiaasta asuu yhä vanhempiensa kanssa, Suomessa vastaava luku on vain 4,3 prosenttia (Eurostat 2018). Suomalaiset nuoret muuttavat kotoa keskimäärin 21-vuotiaina (mt.). Kyse ei kuitenkaan ole ainoastaan eroista nuorten itsenäistymisen haluissa tai muuttotoiveissa, vaan on selvää, että omilleen muuttamiseen liittyy erilaisia taustatekijöitä, kuten taloudellinen tilanne, perhesuhteet ja työllistyminen. Eurooppalaisten nuorten kotona asumista eivät todennäköisesti selitä ainoastaan omat asumista koskevat toiveet, vaan myös taloudellinen riippuvuus (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 16). Itsenäistymisen suunnitelmallisuus onkin syytä ymmärtää suhteessa siihen yhteiskunnalliseen todellisuuteen, jossa nuoret elävät.

Heikko taloudellinen tilanne on heijastunut erityisesti nuorten työllistymiseen viime vuosina. Vaikka talous on kohentunut ja sen myötä työllisyysaste Suomessa noussut, nuorten kohdalla trendi ei ole aivan yksiselitteisesti nousussa: Tilastokeskuksen mukaan 15–24-vuotiaiden työttömyysaste oli maaliskuussa 2018 24,1 prosenttia, mikä on 0,2 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuotta aiemmin (Tilastokeskus 2018; Youth Wiki 2018). Toisaalta alle 25-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden määrä hieman laski saman ajanjakson aikana (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018; Youth Wiki 2018). Lukujen perusteella näyttää joka tapauksessa siltä, että monet nuoret kohtaavat yhä vaikeuksia työelämäänsä siirtymässään (Youth Wiki 2018).

Vaikka valtio tukee suomalaisnuorten kotoa muuttamista erilaisten tukien muodossa, taloudelliset syyt ovat nuorten yleisimmin mainitsema syy jäädä kotiin (Peltola 2016, 228; Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 16–17). Työllistymisen epävarmuus ja heikko taloudellinen asema tekevät ennakoimisesta ja pitkäjänteisestä suunnittelemisesta vaikeaa, mikä voi vaikuttaa siirtymiin nuoren elämässä.

Taloudellisen tilanteen lisäksi merkittävä vaikutus muuttamishaluihin on kotona viihtymisellä (Peltola 2016, 228). Ennakoimattomat tapahtumat vaikuttavat asumisratkaisuihin myös tästä näkökulmasta tarkasteltuna: ITU-toiminnan parissa työskentelevien ammattilaisten kuvailemat tekijät, kuten välien kiristyminen, läheisen kuolema tai perheen muutto ovat usein asioita, jotka heikentävät pitkäjänteisen suunnittelun mahdollisuuksia. Joissakin tapauksissa nuoren muutto pois lapsuudenkodista on syystä tai toisesta olosuhteiden sanelema tai jopa pakottama.

ITU-toiminnan käynnistymisen edellytyksenä on aina nuoren vapaaehtoisuus. Olosuhteet huomioiden ei voida kuitenkaan pitää selvänä, että muuton taustalla olisi aina nuoren oma itsenäistymisen halu. Vapaaehtoisuus syntyy tilanteiden asettamissa puitteissa. Samaa voidaan todeta nuoren itsenäistymisen suunnitelmallisuudesta tai suunnittelemattomuudesta: sen taustalla vaikuttaa tekijöitä, jotka juontavat juurensa niin nuoren henkilökohtaisesta elämäntilanteesta kuin yhteiskunnallisesta kontekstista.

Ammattilaisten edellä kuvailemissa tilanteissa yhdeksi keskeiseksi itsenäistymisen haasteeksi erotettiin omaan asuntoon muuttaminen. Asumiseen liittyvä *elämänhallinta ja arjen suunnittelu* olivat asioita, joihin nuori ei välttämättä ollut varautunut lähtiessään lapsuudenkodistaan, mahdollisesti välien kiristymisen tai konfliktin seurauksena. Nuorten turvataloilla näkyneet kriisimajoituksessa ”*piipahtelijat*” ja lastensuojelun jälkihuoltotoimenpiteiden ulkopuolelle jäävät nuoret herättivät huolta. Nuorten itsenäistymisen tuki -hanke (ITU) syntyi pyrkimyksestä vastata juuri näiden nuorten tarpeisiin.

Käsittelen olosuhteita ja niiden vaikutusta tarkemmin luvussa neljä, jossa kuvaan nuoren toimijuutta. ITU-toiminnan käynnistymisen yhteydessä on kuitenkin merkittävää huomata, että siirtymä lapsuudenkodista kohti itsenäistä asumista on monin tavoin olosuhteiden synnyttämä, eikä taustalla aina välttämättä ole nuoren oma-aloitteinen halu itsenäistyä. Tulkintani mukaan tätä voidaan pitää yhtenä syynä siihen, miksi nuoren katsotaan siirtymässä tarvitsevan erityistä, ammattilastahojen toteuttamaa tukea. Tällä on seurauksia paitsi nuoren toimijuuden, myös ammatillisen yhteistyön ja prosessin kulun kannalta. Ammattilaisten tavoitteeksi tulee auttaa nuorta itsenäistymisen alkuun olosuhteiden synnyttämässä tilanteessa. Lapsuudenkotiin jääminen ei ole nuoren ja ammattilaisten näkökulmista kannatettava vaihtoehto, vaikka itsenäinen asuminen erilaisine vaatimuksineen edellyttää tukea.

Lisäksi on tärkeää huomioida, että vaikka tukea tarjotaan nuorelle täysi-ikäisyyden kynnyksellä ja sen tarkoitus on tukea nuorta itsenäisen aikuiselämän alkuun, täysi-ikäisyys ei muodosta ITU-toiminnassa varsinaista rajapyykkiä. Suomalainen yhteiskunta rakentuu vahvasti täysi-ikäisyyden muodostaman rajan varaan, mutta tähän suhtaudutaan ITU-hankkeessa kriittisesti.

Tää yhteiskunta on vähän rakennettu täysi-ikäisyyden kynnyksen ajattelumallin mukaan, niin se vaatii sinnikkyyttä, ja vähän sellaista rebeliä olla anti siihen. Täähän on varmaan jossain määrin sellainen kulttuurisidonnainen, et miks Suomessa on tällainen kahdeksantoistavuotiaiden ja täysi-ikäisyyden korostaminen, ku aika ei välttämättä ole käytännön merkitystä. (Nuorten turvatalo)

Kuten haastateltava toteaa, ITU-toiminnan lähestymistapa täysi-ikäisyyteen on jopa jossakin määrin ”*rebeliä*” eli kapinallista. Täysi-ikäiseksi tuleminen ei päättää tukitoimintaa. Muodollisesti se voi tuoda mukanaan väistämättömiä muutoksia; lastensuojelun sosiaalityöntekijän lakisääteinen rooli päättyy, ja tarvittaessa nuori siirtyy aikuissosiaalityön piiriin. Toinen muutos on juridisen itsemääräämisoikeuden muutos, mutta koska tukitoimintaan osallistuminen on alun alkaen vapaaehtoista, tällä ei välttämättä ole käytännön merkitystä.

3.2 ITU-PROSESSI MONIAMMATILLISESSA YHTEISTYÖVERKOSTOSSA

ITU-hanke yhdistää yksilö-, perhe- ja verkostotyötä sekä vapaaehtoista tukikummitoimintaa. Hankkeen yhteistyökumppani on Espoon asunnot, joka toimii vuokranantajana. Hankkeen käynnistyessä tarpeen laajuus tuli yllätyksenä hankkeen suunnittelijoille. Halukkaita osallistujia oli enemmän kuin mitä hankkeeseen kyettiin kerralla ottamaan. Sittenmin Nuorten turvatalon ITU-työntekijöiden määrää on nostettu yhdestä kahteen.

Nuorten asumiseen liittyvät kysymykset ovatkin juuri nyt erityisen ajankohtaisia. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen tekemän selvityksen mukaan vuonna 2017 asunnottomien nuorten määrä kasvoi 186 hengellä edelliseen vuoteen verrattuna. Helsingissä asunnottomien nuorten määrä kasvoi jopa sadalla hengellä. Vaikka asunnottomuus pääkaupunkiseudulla

väheni, asunnottomia on yhä eniten pääkaupunkiseudulla (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2018). Espoo on Suomen toiseksi suurin kaupunki ja nuorten suhteellinen osuus sen väestöstä suuri. Pääkaupunkiseudun asuminen haasteet, kuten asuminen kalleus, onkin yksi tausta, joka kannattaa pitää mielessä itsenäistymisen prosesseja tarkasteltaessa.

Nykyisin kaikki nuoret tulevat hankkeeseen lastensuojelun kautta, vaikka lastensuojelukontaktin muoto vaihtelee. Kyseessä voi olla lastensuojelun asiakkuus, sosiaalihuoltolakiin perustuva ohjaaminen tai palvelutarpeen arviointi. Sosiaalityöntekijä arvioi nuoren tilanteen ja tekee siihen perustuen asiakassuunnitelmaluonnoksen, jossa esittää itsenäistymisen kynnyksellä olevan nuoren ohjaamista ITU-toiminnan pariin. Kun lastensuojelu on arvioinut palvelutarpeen, sosiaalityöntekijä ohjaa nuoren ITU-toimintaan. Pääsääntöisesti nuoren ohjaaminen toimintaan on näin ollen lastensuojelun vastuulla. Nuoren mielipide ja motivaatio vaikuttavat ohjautumiseen merkittävästi, mutta merkitystä on myös sillä, onko hankkeessa tilaa uudelle osallistujalle.

Ohjaamisen ja aloitustapaamisen jälkeen sosiaalityöntekijä ei välttämättä ole kovinkaan suuressa roolissa, jos kaikki sujuu odotusten mukaan. Nuoren asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ilmoitetaan, jos nuoren tilanteesta tapahtuu merkittäviä muutoksia. Haastateltu sosiaalityöntekijä kuvasikin oman roolinsa lähinnä tahoksi, joka yhdistää itsenäistymisen kynnyksellä olevan nuoren ja ITU-työntekijät.

No mun osuus siin kohtaa on joka tapauksessa pieni. Mä oon siin niinku *yhdistämässä heidät* (--). Kun se tähtää sinne itsenäistymiseen ni ei siin, eipä me nyt hirveesti, jos ei tuu nimenomaan jotain käytännön pulmaa mihin täytyy niinku ratkaista mun joku asia, tai jos heille työntekijöille tulee huolta niin sit he on yhteydes muhun, mut et kyl ne yleensä niinku, se pitää huolen itsestään se prosessi, et se on *melkein vaan se alku mis mä oon mukana*. (--). Joskus siin muuttovaiheessa voi olla jotain käytännön asiaa mitä kysytään, mut eipä, *jos sil nuorella ei oo mitään huolia niin se mun osuus siin sit vaan vähenee*. (Lastensuojelu)

Espoon asuntojen asumisneuvoja totesi niin ikään osuutensa melko vähäiseksi. Hän on nuorille vuokranantajan edustaja, johon otetaan yhteyttä lähinnä silloin, jos esimerkiksi vuokranmaksussa on vaikeuksia tai nuoresta on tehty häiriöilmoituksia. Jos tällaisia ongelmia ei ole, yhteydenotot rajoittuvat määräaikaisen vuokrasopimuksen uusimiseen

ja ensitapaamiseen nuoren muutettua. Espoon asuntojen vastuulla ovat siis suoraan nuoren asumiseen liittyvät asiat.

Meil on hyvin pieni rooli koko tässä prosessissa asumisneuvojana, että oikeestaan se mitä nuoret multa haluaa, niin ne osa laittaa just sähköpostia näistä vuokranmaksutilanteista. Jos tulee vuokravelkaa niin tehdään maksusopimusta. Sit taas osa ei oo koskaan yhteydessä. Me tehdään kaikille kotikäynti siinä vaiheessa, kun se asunto saadaan et ihan käydään läpi [käytännön asioita] ja mä annan mun käyntikortin et voi ottaa yhteyttä. Osa ottaa sen semmoisena et no joo, mä oon heti yhteydessä jos tulee jotain, ja sit osa ei oo koskaan yhteydessä, et mä en kuule niistä enää koskaan sen jälkeen. (Espoon asunnot)

Tukikummin rooli toiminnassa saattaa vaihdella paljonkin. Vaikka lähtökohtaisesti jokainen nuori saa tukikummin osallistuessaan ITU-toimintaan, roolin merkittävyys riippuu paljon nuoresta, tilanteesta ja henkilökemioiden yhteensopivuudesta. Huolimatta yrityksistä löytää toisilleen sopivat nuori ja tukikummi yritykset eivät aina onnistu. Jos sidettä nuoren ja tukikummin välille ei synny, yhteydenpitoa ei haluta ylläpitää väkisin.

Muutamissa on ollut sellaisia, et se nuori on ollut jo aika oman elämänsä toimija silleen alusta saakka, [--] että se on, aika nopeesti nuori on saanut kiinni siitä, et oolright, et tähän sujuu hienosti, et [--] se on ehkä vähän semmoinen, et ei löydy oikein paikkaa tai tarvetta sille tukikummielle. Tai me ajatellaan, et ei turhaan tai väkisin voi oikeestaan pitää ihmissuhdetta yllä vaan sen takii, et tää nyt kuuluu tähän. (Nuorten turvatalo)

Kuten haastattelussa kävi ilmi, myös nuorten tarpeet vaihtelevat. Kuten työntekijä edellä kuvaa, kaikki nuoret eivät välttämättä koe tukikummia tarpeelliseksi tahoksi. Jos nuoren arki alkaa sujua nopeasti eikä suhteen muodostaminen tukikummiin tunnu olevan nuorelle luontevaa tai tärkeää, suhdetta ei koeteta ylläpitää väkisin. Toisinaan se saattaa taas olla nuorelle hyvinkin merkittävä osa ITU-toimintaa. Haastatteluissa kuitenkin kävi ilmi, että tukikummi näyttäytyy ainakin nuorten sosiaalisten verkostojen silmissä vähemmän keskeisenä kuin ITU-työntekijä, ja nuoren ja tukikummin yhteisestä ajasta tietoa on varsin vähän.

ITU-prosessin ensimmäinen tapaaminen on yleensä verkostotaapaaminen, jossa ovat läsnä sosiaalityöntekijä, ITU-työntekijä, nuori ja

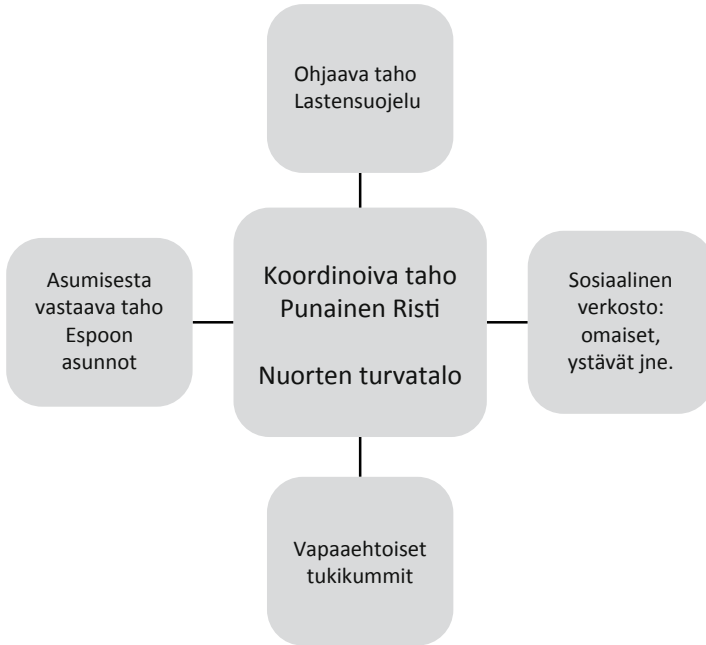
mahdollisesti nuoren sosiaaliseen verkostoon kuuluva läheinen ihminen, kuten vanhempi. Jos läheisen osallistuminen ensimmäiseen tapaamiseen ei ole mahdollista, se on tavoitteena seuraavassa tapaamisessa. Jos osapuolet ovat samaa mieltä itsenäistymisen tuen tarpeesta, ITU-prosessi käynnistyy tästä tapaamisesta.

Ensisijaisen tärkeää on nuoren oma vapaaehtoisuus, joka on toimintaan sitoutumisen edellytys. Ilman nuoren omaa halukkuutta siihen ei ryhdytä. Erityisen tärkeänä ammattilaiset näkevät, että prosessin erilaiset vaiheet ja niiden eteneminen tehdään selväksi ja että nuori ymmärtää, mihin hän sitoutuu ja millaisia asioita häneltä edellytetään. Haastateltujen ammattilaisten mukaan toisinaan ongelmaksi muodostuu, että osallistuva nuori on kiinnostunut asunnon saamisesta, mutta ei muusta toimintaan kuuluvasta tuesta. Tällöin ITU-toiminta ei vastaa kyseisen nuoren tarpeita eikä siihen sitoutuminen onnistu.

ITU-työntekijä ei täytä nuoren kanssa asuntohakemusta heti, vaan sitä edeltää kartoitusjakso, jossa ITU-työntekijä tapaa nuorta ja hänen sosiaalista verkostoaan, ja tuen tarpeita pohditaan yhdessä. Koska monien nuorten suunnittelemtomaan lähtöön liittyy konflikteja sosiaalisessa verkostossa, myös perhetyön läsnäolo koetaan tärkeäksi.

Kartoitusjakson loppuvaiheessa nuori ja ITU-työntekijä täyttävät yhdessä asuntohakemuksen. Espoon asunnot edellyttää, että nuori hakee tässä vaiheessa asuntoa kaikilta Espoon asuinalueilta. Asumisneuvoja ja ITU-työntekijä ovat yhteydessä toisiinsa, ja hakemusta puolletaan ITU-toimintaan osallistumisen perusteella. Käytännössä kaupungin asunnon saamiseen vaikuttavat ARA-kriteerit ja hakemus luokitellaan kiireelliseksi nuoren itsenäistymisen tarpeeseen perustuen. Odotusaika voi hakemuksen kiireellisyydestä huolimatta vaihdella.

Kun nuori pääsee muuttamaan asuntoon, hänelle tehdään kuuden kuukauden vuokrasopimus. Asumisneuvoja ja ITU-työntekijä käyvät yhdessä vierailulla nuoren luona. Yhteydenpitoa varten nuorelle annetaan myös asumisneuvojan yhteystiedot. Lisäksi nuori allekirjoittaa sopimuksen, jonka mukaan ITU-työntekijä ja asumisneuvoja saavat vaihtaa keskenään nuoren asumiseen liittyvää tietoa. Kuuden kuukauden määräaikaisen sopimuksen jälkeen tehdään vielä 12kk määräaikainen vuokrasopimus, jonka jälkeen asumisen jatkuessa vuokrasopimuksesta tehdään toistaiseksi voimassaoleva.

Kuvio 1: Verkostot ITU-prosessissa

3.3 VUOROVAIKUTUS VERKOSTOISSA

Kuten edellä olevassa kuvassa havainnollistan, Nuorten turvatalojen ITU-työntekijöille muodostuu koordinoivana tahona keskeisin rooli tiedonvälittäjänä ja verkostojen kokoajana. Sekä Espoon asuntojen asumisneuvoja että sosiaalityöntekijä kokevat roolinsa prosessissa varsin pieneksi. Jos kaikki sujuu mutkattomasti, sosiaalityöntekijä ei välttämättä ole enää läsnä tapaamisissa ohjaus- ja aloitustapaamisen jälkeen. Sama logiikka pätee asumisneuvojaan: jos nuorella ei ole ongelmia vuokranmaksuun tai häiriöilmoituksiin liittyen, yhteys asumisneuvojan kanssa saattaa jäädä yhteen tapaamiseen ja yhteystietojen vaihtamiseen.

Kuten edellä mainitsin, prosessin aloitustapaaminen on verkostotapaaminen, jossa on paikalla useampi ammattilais-taho. Tämän jälkeen

muiden ammattilastahojen rooli on kuitenkin osallistua lähinnä ”tarpeen vaatiessa” eli jos jotakin poikkeuksellista ilmenee.

Et joskus tavataan kolmen tahon kanssa, et sinne tulee SPR:n Nuorten turvatalo, minä ja sitten aikuissosiaalityö. Et oikeastaan ne on niitä, missä mä oon mukana. Mutta sitten näillä, joilla on päihde- tai mielenterveysproblematiikkaa [--]. Et niissä mä en oo ollut mukana, et *ne on enemmän sit SPR:n ja sosiaalitoimen ja perheen [varassa]*. [--] mä en muista, onkohan ollut yhtään semmoista et. No yhden kohdalla yritettiin verkostotapaamista. (Espoon asunnot)

Kuten haastateltava kuvailee, ajatus moniammatillisesta verkostotapaamisesta yksittäisen nuoren tilanteen tarkastelemiseksi ei ole tavaton, mutta käytännössä niitä ei juuri ollut, jos nuorella on kontakteja päihde- ja mielenterveyspalveluihin. Toisin kuin edellinen haastateltava arvelee, myös sosiaalityöntekijä arvioi oman roolinsa prosessissa varsin pieneksi. Kuten edellä olen todennut, kytkös sosiaalipalveluihin säilyy, mutta käytännössä sosiaalityöntekijän rooli useimmissa tilanteissa pienenee. Sen sijaan ITU-työntekijöiden rooli oli merkittävä.

Haastateltava 1: Meijän rooli on se itsenäistyvien nuorten tukena, tai perheiden ja nuorten tukena oleminen, mut mitä se sisältää, ni tuntuu et se sisältää niin paljon kaikkee. Et meijän pitää vähän miettii sitä kouluasiaa, mielenterveysasioita, kaikkee sitä, talusasioita. Et just silleen, sen takia ne on tärkeitä ne verkostot, et jotenkin selvitetään, et mikä se meijän tonnti siinä oikeesti on.

Haastateltava 2: Niin ja mihin me asemoidaan itemme. [--] *Jotta sä oikeesti saat sen moniäänisen moniammatillisuuden sen nuoren tueksi kaikessa siinä verkostoissa ketä siel on, niin [--] se on tärkeä tuoda sit itte esille siinä, koska tää on tämmöinen kokonaisvaltainen tuki, ja me ollaan ton nuoren asioilla tässä, niin sit me tarvitaan nää kaikki [toimijat]*. [--] Mut se vaatii hirveesti työtä välillä. Tuolla verkostoissa. Et ne osaa asemoida meidät, et mitä me ollaan. Ja et me [--] mietitään, *miten me yhdessä autetaan sitä nuorta*. [--]

Haastateltava 1: [--] *Et me pyritään ehkä sit avaamaan se paletti et ketä täs on*. (Nuorten turvatalo)

ITU-työntekijöiden haastattelussa verkostojen merkitys oli suuri. Kuvaus työskentelystä moniammatillisissa yhteistyöverkostoissa kiteytyy haastateltavan huomioon, jonka mukaan ”*pyritään ehkä sit avaamaan se paletti et ketä täs on*”. ITU-työntekijöillä on mahdollisuus ja halukkuutta koordi-

noida prosessia, kartoittaa nuoren elämässä olevia verkostoja sekä nuorten tarpeita. Oman roolin joustavuus tarjoaa mahdollisuuden muokata omaa toimintaa ja verkostotyöskentelyä tarpeen mukaan. Verkostotyöskentelyssä pyritään työntekijöiden kuvauksen mukaan valjastamaan ”*moniaäninen moniammatillisuus sen nuoren tueksi*”. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi yhteyksien muodostamista ja ylläpitoa eri ammattilaitstahojen välillä, yhteydenpitoa ja tapaamisia. Eri elämän osa-alueiden lohkominen sijaan ITU-työntekijöiden tavoitteena on hahmottaa kokonaisvaltainen kuva nuoren elämäntilanteesta. Lisäksi jatkuvasti pohditaan ja kartoitetaan tahoja, joiden kanssa yhteistyötä olisi syytä tulevaisuudessa tehdä. Ideaalitilanteessa verkostot syntyvätkin ennen kaikkea nuorten tarpeiden pohjalta.

Ammattilaitstahot eivät kuitenkaan ole ainoa verkosto, jonka kanssa ITU-työntekijät työskentelevät. Vähintään yhtä keskeinen on nuoren epävirallinen sosiaalinen verkosto, joka on läsnä tavalla tai toisella. Kuten edellä kuvaan, jo ensimmäinen tapaaminen pyrittiin järjestämään niin, että paikalla olisi nuoren lisäksi sosiaaliseen verkostoon kuuluva henkilö. ITU-työntekijöiden ja sosiaalisen verkoston vuorovaikutus onkin keskeinen osa ITU-toimintaa.

Ammattilaiset puhuivat sosiaalisesta verkostosta usein perheenä. On kuitenkin syytä kiinnittää huomiota siihen, ettei perheen tai sosiaalisen verkoston määritelmä yksiselitteisesti tarkoita ydinperhettä, nuoren vanhempia tai huoltajia. Vanhempien osallistuminen on varsin yleistä, mutta osallistua voi jokin toinenkin taho.

Se perhetyön sisältöhän on [--] tos meidän rakenteessa, et me tavataan sitä perhettä säännöllisin väliajoin. Nuori itse saa perheensä niin sanotusti määrittellä, että tietenkin kun on alaikäisestä kyse, niin heidän [huoltajien] kanssaan ehdottomasti aina [on] se yhteys, mutta sitten *he voivat itte määrittellä, et ketä he kokee siihen itsenäistymiseensä tarpeelliseksi verkostoksi ja tueksi*. Et se perheen tapaaminen tietyn väliajoin. Perhetapaamisten sisältö nyt sinällään vaihtelee aina et mikä se on, mut sitä semmosta psykososiaalista tukea asiassa ku asiassa. (Nuorten turvatalo)

Nuoren määrittelemään perheeseen voi vanhempien lisäksi kuulua esimerkiksi sisaruksia, kummitäti tai kummisetä, muita sukulaisia tai nuorelle läheisiä aikuisia. Kuten haastateltava toteaa, alle 18-vuotiaiden kohdalla huoltajan on oltava tietoinen ITU-toiminnasta.

Vanhemmista puhuttiin haastatteluissa kuitenkin paljon, eli nuorten ja vanhempien välinen suhde on teema, joka usein ITU-toiminnassa askarruttaa ja herättää kysymyksiä. Perhetyötä perusteltiin haastattelussa esimerkiksi nuorten ja vanhempien katkenneilla suhteilla. Ei siis ole tavatonta, että ITU-toiminnan keskeiseksi tavoitteeksi nousee vanhemman ja nuoren välisen suhteen työstäminen.

Vuorovaikutuksen tiiviys ITU-työntekijöiden ja vanhempien välillä riippuu kyseisen nuoren tilanteesta ja määritellyistä tuen tarpeista. Tavallista on, että tapaamiset vähenevät prosessin loppua kohden, kun tuen tarpeen koetaan vähenevän. Pyrkimyksenä ovat kuitenkin säännölliset tapaamiset. Perhetyö on näin ollen varsin olennaisesti osa ITU-prosessin rakennetta ja nuoren sosiaalinen verkosto tärkeä osa niitä verkostoja, joissa ITU-työntekijät toimivat.

3.4 ITU-TYÖNTEKIJÄN AVAINASEMA

Ammattilaisten ja nuorten sosiaaliseen verkostoon kuuluvien henkilöiden kanssa toteutetut haastattelut osoittavat, että tuki henkilöityy ITU-työntekijöihin monella tapaa. Etenkin nuoren sosiaaliselle verkostolle muiden ammattilaisten osallisuus toiminnassa oli selvästi etäisempi asia. Moniammatillisen yhteistyön kehittämisen kannalta on kiinnostavaa havaita, että verkostomaisesta rakenteesta huolimatta prosessi henkilöityy ainakin nuorten sosiaalisen verkoston näkökulmasta tarkasteltuna yhteen henkilöön. ITU-työntekijää saatettiin pitää läheisenä, ja häneen viitattiin etunimellä. Erityisen paljon kiiteltiin juuri ITU-työntekijän panosta nuoren tukemiseksi. Muiden ammattilaisten roolit olivat saattaneet jäädä epäselviksi. Sosiaalityöntekijän läsnäolo mainittiin yhdessä haastattelussa, mutta merkitys jäi selvästi ITU-työntekijöitä vähäisemmäksi.

Mikä sitten tekee ITU-työntekijän panoksesta erityisen kiitellyn? Yksi ilmeinen syy on ITU-työntekijän keskeisyys – koordinoivana tahona ITU-työntekijä on henkilö, jonka toiminta on sosiaaliselle verkostolle näkyvää. Kuten toimintaan osallistuvat ammattilaiset, hekin katsovat, että muiden osallistuminen prosessiin on selvästi vähäisempää. ITU-työntekijän keskeistä roolia sosiaalisen verkoston silmissä selittää se, että läheiset ovat tekemisissä eniten ITU-työntekijän kanssa.

Ei olla niiden kanssa oltu tekemisissä sillä tavalla. Tän ITU-työntekijän kanssa ollaan tekemisissä vaan. Et nää tukikummit on jäänyt sitten enemmän niinku nuoren yhteydenpidolle. [-] Joskus jotain kommenttii, mä en oo heitä tavannut, mut kyl ihan positiivisia kommentteja on tullut. Sanotaan et en nyt osaa mitään yksityiskohtia sanoa. (ITU-nuoren läheinen)

Muut ammattilaisahot ovat jääneet useimmille etäisemmiksi. Tukikummin rooliin kuuluu taas ensisijaisesti nuoren tapaaminen, ei sosiaalisen verkoston. Näin ollen läheisten näkökulmasta tukikummin merkityksellisyyden arvioiminen on hankalaa. Haastatteluissa nousi esiin myös, että joissakin tapauksissa nuoren ja tukikummin välinen henkilökemia ei välttämättä toiminut parhaalla mahdollisella tavalla. Useimmiten kyse oli kuitenkin ennemmin tiedon puutteesta – nuoren ja tukikummin välisen yhteydenpidon tiiviys tai tapaamisten sisällöt eivät olleet läheisten tiedossa.²

Henkilöitymisen varjopuolena on prosessin haavoittuvuus. Sosiaalisen verkoston silmissä yksi henkilö edustaa prosessin luotettavuutta, ja hänen poissaolonsa saattaisi merkitä tuen vaarantumista tai jopa katkeamista. Toisaalta henkilöityminen tekee tukimuodosta sosiaaliselle verkostolle helposti lähestyttävän. Etunimeltä kutsutun työntekijän edustaessa toimintaa, jossa viranomaistaho, järjestötoimijat ja muut nuoren elämässä läsnä olevat verkostot toimivat yhteistyössä, on yhteyden luominen ja ylläpitäminen helpompaa. Viime vuosina erilaiset mentorointiin perustuvat työotteet ovat yleistyneet. Yksi ratkaisu moniammatillisen auttaja-verkoston hahmottomuuteen on siirtää verkoston keskiöön nuoren sijasta työntekijä (Dangerfield 2018). Keskiössä toimivan työntekijän yhdistävä rooli ja mahdollisuus vuorovaikutukseen eri tahojen kanssa selkeyttävät tilannetta, joka helposti näyttäytyy nuorelle – tai myös häntä ympäröivälle sosiaaliselle verkostolle – hajanaisena. Mark Dangerfield (2018) nostaa esiin terapeutin suhteen merkityksen ja painottaa, että työtä voidaan tehdä joustavasti siellä, missä se nuorelle sopii: kadulla, kahviloissa, kotona ja puistossa. Lähestymistavassa on havaittavissa paljon yhtäläisyyksiä siihen, miten eri ammattilaisahot ITU-toimintaa kuvailivat.

Ammattilaisahojen mukaan tiedonvaihto ja yhteistyö sujuivat hyvin. Haastatteluissa ei juuri ilmennyt päällekkäisiä vastuita tai tilanteita, joissa toisen ammattilaisahon olisi koettu hoitaneen omaa vastuualuettaan

2 ITU-nuorten läheisten kokemuksia on kuvailtu tarkemmin luvussa 4.6, s. 51.

puutteellisesti. Vain palveluiden ”tekohengittäminen” tilanteissa, joissa varsinaiseen palvelun piiriin pääsemisessä oli katkos, koettiin työskentelynä toisten tontilla. Näin jouduttiin toimimaan esimerkiksi mielenterveysasioissa, joiden palvelut ovat kesäaikaan kiinni. Tällöin mielenterveyspalveluja tarvitseva nuori voi tavata ITU-työntekijää tavallista tiiviimmin. ”*He ymmärtävät, et me ei olla heidän psykpalveluiden tuottajia, eikä voida korvata sitä, mut toki (--)* me siinä hetkessä parhaamme mukaan autetaan”, kuten työntekijä katkoksen paikkaamista luonnehti. Myös tilanteet, joissa nuori siirtyy täysi-ikäisyyden rajapyykin saavutettuaan nuorten mielenterveyspalveluiden piiristä aikuisten puolelle, näkyvät esimerkiksi tapaamisaikojen harventumisena. Tällöin erilaisia verkostoja koordinoiva taho joutuu hetkellisesti paikkaamaan siirtymästä seurannutta katkosta.

ITU-prosessia, ammattilaisten välistä vuorovaikutusta ja vastuun jakautumista pidettiin selkeänä, eikä yksikään haastateltava kritisoinut niihin liittyviä asioita. Mielenkiintoista on, että samalla kun ITU-toiminnan räätälöitävyyttä ja joustavuutta korostettiin, varsinainen tehtävien jakautuminen ja roolit osoittautuivat melko strukturoiduiksi. Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että lähtötilanteiden ja tuen tarpeiden moninaisuudesta huolimatta toimintamuodon rakenne pysyy melko samanlaisena. Eroja saattaa löytyä tukikummin rooliin, prosessin keston, sosiaalisen verkoston suhtautumiseen, nuoren elämässä mukana oleviin ammattilaistahoihin ja tapaamisten tiheyteen liittyen, mutta näillä ei nähty olevan vaikutusta tehtävien ja vastuiden jakautumiseen. Vaikuttaisikin siltä, että ammattilaisten näkökulmasta tasapaino joustavuuden ja kestävien rakenteiden välillä on olemassa. Tästä kielii myös ammattilaistahojen positiivinen palaute toimintamuodosta.

Meil on vaan positiivisia kokemuksia (naurua). Et mä oonkin jossakin sanonut et *kaikkien nuorten pitäis käydä tätä polkua pitkin*, varsinkin niiden, joilla tukiverkkoo ei oo olemassa tai se on jotenkin vähän löysä. Se mikä varsinkin nyt Kela-siirron jälkeen, kun asuntoa tarjotaan, nuoren pitää selvittää vakuus, toimeentulotukee pitää hakee melkein jokaisen. Moni nuori tipahtaa jo siinä vaiheessa pois, ku he ei tiedä et mihin pitää olla yhteydessä. (--) Et tämmösissä ihan normi nuoretkin, joilla ei oo mitään semmosta tavallaan niinku taustaa siellä mistään ongelmista, niin hekin tarvis tämmöistä tukea. Et meille on ehdottoman tärkeitä ollut nää. Et on meillä paljon ollut niitä, et on ollut häiriöitä (--) . Et se on mun mielestä iso asia et jos kolkkytä nuorta noin asuttunut, niin siitä *yhtään häätöä ei oo tullut*. (Espoon asunnot)

Se on ihan hirveen tärkeä palvelu. Se on niin oleellista silloin, et *nuori pääsee kiinni, et se saa mahdollisuuden siitä et se voi olla osa tätä yhteiskuntaa ja et sil on koti, se voi hoitaa työnsä tai opiskelunsa tai molemmat*, mutta ilman sitä mahdollisuutta niiden nuorten syrjäytymisriski on tosi iso, siis niillä nuorilla, joita mä ohjaan ITU:un. Ne on kyl yleensä sit niin vaikeista tilanteista, et voidaan ajatella et heidän toimintakykyä rajoittaa kaikki se eletty elämä, et he on niinku ansainnut ton mahdollisuuden. (Lastensuojelu)

4 Nuoren toimijuus ja itsenäistymisen polku ITU-toiminnassa

4.1 KOHTI ITSENÄISTÄ ELÄMÄÄ

ITU-prosessin tavoitteena on, nimensä mukaisesti, nuorten itsenäistymisen tukeminen. Vaikka itsenäistyminen ja aikuistuminen eivät ole keskenään identtisiä, ovat ne hyvin läheisiä – ja tässä tapauksessa osittain myös päällekkäisiä – käsitteitä. Yksi tapa määritellä aikuistumista onkin juuri itsenäistyminen (Hoikkala 1993, 82–85). Myös ITU-toiminnassa vaikuttavat ammattilaiset kuvailivat toisinaan toiminnan tavoitteeksi auttaa nuori *aikuiselämän alkuun*. Aikuistumisen ja itsenäistymisen päällekkäisyys tulee tässä kohden hyvin esiin: itsenäistyminen on aikuiseksi kasvamista ja aikuiselämään kiinnittymistä.

ITU-toiminnassa itsenäistyminen konkretisoituu omillaan asumiseen. Oma asunto ja sen kautta elämään ja arkeen sopeutuminen ovat paitsi symboleja, myös hyvin käytännönläheisiä siirtymän merkkejä nuoren elämässä. Itsenäistä asumista on toisinaan kuvailtu jopa edellytykseksi sille, että nuori kasvaa aikuiseksi, joka kykenee elämänhallintaan ja kypsään toimijuuteen (Juvonen 2015, 192). Kaksijakoisuudesta huolimatta ja osittain juuri sen tähden siirtymä kuvaa käsitteenä ITU-toiminnan prosessia osuvasti, sillä nuori suuntautuu lapsuudenkodistaan pois, kohti itsenäistä elämää (ks. keskeisistä käsitteistä, s. 15). Prosessi merkitsee siirtymää näiden kahden erilaisen elämänvaiheen välillä. Prosessin alussa nuori on aloittamassa itsenäistymistä. Onko siis ymmärrettävä, että prosessin päättyessä nuori on itsenäistynyt? Ja mitä se tässä yhteydessä tarkoittaa, eli millaisiksi määrittävät ITU-toiminnan tavoitteet?

Vaikka suomalaiset muuttavat muihin eurooppalaisnuoriin verrattuna nuorina kotoa, ITU-prosessin osallistujat ovat 17-vuotiaina muihin suomalaisiin verrattuna hyvin nuoria kotoa muuttaessaan (Salonen 2005; Eurostat 2018). Muuton taustalla vaikuttavat asiat, esimerkiksi kotona kiristyneet välit tai konfliktit lähipiirissä, saattavat vaikuttaa

nuoren itsenäistymisen voimavaroihin. Siirtymään johtaneet tai sysänneet tekijät saattavat siis paradoksaalisesti olla samoja asioita, jotka vaikuttavat kielteisesti nuoren itsenäistymisen edellytyksiin.

Toisinaan itsenäistymisen tarpeen sanelevat olosuhteet. Haastateltu sosiaalityöntekijä arvioi, että osa ITU-toimintaan osallistuvista nuorista esittää oma-aloitteisesti toiveen muuttaa pois kotoa, kun taas toisten kohdalla ehdotus itsenäisestä asumisesta tulee sosiaalityöntekijältä. Kumpi tahansa lähtötilanne onkin, nuoren vapaaehtoisuus on prosessin käynnistymisen ehto ja edellytys. Voidaan silti kysyä, kuinka mielekästä on esittää valinnaksi nuoren toive lapsuudenkodista muuttamisesta, jos olosuhteet pakottavat siihen.

No jos on vaikka sellainen perhetilanne, että vanhemmalla on joku päihde- tai mielenterveysongelma, et se vanhemman vanhemmuus [--] ei oo riittävää, ja et siin on merkittäviä puutteita tai ne kodin olosuhteet on jostakin muusta syystä liian raskaat, mutta *nuori taas on voinut löytää itselleen sellaisen hyvän tavan olla yhteiskunnassa, koulun, harrastusten, kenties jonkun työn kautta, ja hän hoitaa itseään, omia asioitaan, ja kenties myös perheensä asioita tosi hyvin*. Niin semmoisessa tilanteessa. Tai sitten vaikka jos on ollut tosi raskas historia, et on perheessä voinut olla vaikka monta vuotta perheväkivaltaa tai nuorel on voinut olla paljon sijoituksia, ja sitä ja tätä, ja sit se elämä nipin napin ehtii tasaantuu siihen seittemän-toista vuoden kohdalla, ja sitten jos nuori pyytää multa apua, et mites nyt eteenpäin, niin siit voi helposti nähdä, et olis todella sen *nuoren etu, et hän sais hyvän oman alun siihen itsenäiseen elämään*. [--] Siihen [ITU-toimintaan] täytyy olla [nuorella] itellä *tosi vahva halu ja tosi vahva sitoutuminen siihen työskentelyyn ja täytyy olla paljon niitä edellytyksiä*. (Lastensuojelu)

Haastateltavan kuvailemat olosuhteet osoittavat, että teki aloitteen muutosta sitten nuori itse tai sosiaalityöntekijä, siirtymä lapsuudenkodista kohti itsenäistä asumista on ITU-prosessissa monin tavoin olosuhteiden synnyttämä. Tulkintani mukaan tätä voidaan pitää yhtenä syynä siihen, miksi siirtymässä nuoren katsotaan tarvitsevan toimijana erityistä tukea. Toisaalta prosessin aloittaminen edellyttää nuorelta jonkin verran valmiuksia: aivan kenelle tahansa nuorelle ei ITU-toimintaa tarjota, esimerkiksi jos nuoren tulkitaan tarvitsevan tiiviimpää tukea tai itsenäisen elämän aloittamisen edellytykset katsotaan liian keskeneräisiksi. Näin ollen ITU-toiminta soveltuu nuorille, joiden valmiudet itsenäistymiseen ovat jo melko vahvoja, mutta jotka siitä huolimatta tarvitsevat tukea.

Nää ei oo kuitenkaan sitä porukkaa, joka on sijoitettu, mut on kuitenkin sellaises ehkä pikkasen hötössä vaaperässä. Et *on riski et [--] aikuiselämän käynnistäminen ei onnistukaan. Et tarvii siihen lisätukea. [--] [T]äs oli vähän tämmönen, meidän lakisääteisten systeemien vähän sellainen väliinpuotoajaryhmä.* [J]os mennään sielt aikuissozialityön polkua, ni se vaatii ehkä semmosta itsenäisempää, kuin mitä näiltä nyt edellytetään. Nää saa pikkasen pehmeemmän startin sille aikuiselämälle. (Lastensuojelu)

Mut kyllähän mä oon joskus jonkun, joka on tullut asiakkuuteen 17-vuotiaana, niin mä oon huostaanottanut. Ja ei oo käynyt mielessä ollenkaan, tai on se nyt kartoitettu, et voisko häntä tukea itsenäistymiseen, ei voi. Et [ITU-toimintaan ohjataan] *semmosii nuorii, joilla on jotenkin se vastuun kantaminen itsestä, et on hoitanut asiansa ihan hyvin. Tietenkin saa olla kaikenlaista kannettavaa, meistä jokaisella on, mut jos on joku sellainen aktiivinen karkailija, päibteiden ja huumeidenkäyttäjä, niin ei missään nimessä semmoisessa vaiheessa.* (Lastensuojelu)

Kyseessä on siis ”*väliinpuotoajaryhmä*”, jonka katsotaan olevan periaatteessa valmis aloittelemaan itsenäistä elämää, mutta toisaalta tarvitsevan siihen ”*pikkasen pehmeemmän startin*”. Kuten jälkimmäinen haastateltava huomauttaa, toisinaan nuoren edellytyksiä itsenäistymiseen ei pidetä niin vahvoina, että ITU-toiminnan aloittaminen olisi mahdollista. Tällaisessa tilanteessa vaihtoehdoksi saattaa muodostua esimerkiksi nuoren huostaanotto lähestyvistä täysi-ikäisyydestä huolimatta.

4.2 NUOREN TOIMIJUUS JA SOSIAALINEN VERKOSTO

ITU-työskentelyssä nuoren oma rooli on merkittävä, sillä hänen vapaaehtoisuutensa on prosessin käynnistymisen edellytys. Prosessiin ryhtyessään hän saa määritellä oman sosiaalisen verkostonsa.

Sit täs pitää tietenkin muistaa koko ajan se, et tuki ei tietenkään saa olla vammauttava. Et se on nuoren toimijuutta tukeva. Ja nuoren toimijuutta korostava eikä itse asiassa nuori ole minkään tuen kohde. Et siin on olennainen asia koko ajan siin tuessa, et emme tee itseämme tarpeelliseksi, vaan tarpeettomaksi, mut totta kai autetaan. Kysymys on kuitenkin siitä, et heistä tulee, tai [he] ovat jo niitä toimijoita. (Nuorten turvatalo)

Kuten haastateltava esittää, prosessin tarkoitus ei ole määritellä nuorta tukemisen kohteeksi vaan pyrkiä ennemminkin vahvistamaan nuoren kykyä pärjätä ja selviytyä arjessa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että nuoren odotettaisiin osaavan itse sanoittaa, millaisia tuen tarpeita hänellä on ja millaisia asioita hän ITU-toiminnalta odottaa. Nuoren mielipidettä kuunnellaan, mutta samalla tuen tarpeita pyritään kartoittamaan yhdessä.

On havaittavissa, että toimijuuden autonominen ulottuvuus — kyky ja mahdollisuus tehdä omaan elämään liittyviä valintoja — painottuvat jo prosessin aloitusvaiheessa (Juvonen 2015, 39). Ilman näitä edellytyksiä nuori ohjataan ITU-toimintaa tiiviimmän tuen pariin. Konkreettisesti toimijuus näyttäytyy sosiaalityöntekijän määrittelemänä vastuun kantamisena, joka onkin hyvin tyypillisesti esiin nouseva teema, kun tarkastellaan suomalaisten käsityksiä aikuistumisesta ja itsenäistymisestä (Salonen 2005; Juvonen 2015, 191–212).

Kuten Reetta Salonen on kiteyttänyt, itsenäinen ihminen on suomalaisen, riippumattomuutta painottavan kulttuurin ihanne. Muissa kulttuureissa aikuisuus saatetaan ymmärtää vastuun ottamiseksi toisista itsen sijaan. Omillaan pärjääminen ja itsenäisyys ovat vahvoja ihanteita suomalaisessa yhteiskunnassa, ja ne voivat myös tehdä vaikeaksi vastaanottaa muilta apua (Salonen 2005, 83–91). Tarja Juvonen (2015, 100) on todennut, että ”*itsenäinen asuminen on onnistuessaan pärjäämistä ja toimijuuden vahvistamista*”. Pärjääminen, itsenäistyminen ja toimijuus kietoutuvat vahvasti yhteen ja korostavat toimijan kykyä ja pystyvyyttä autonomisuuteen.

Mutta päteekö tämä painotus ITU-toiminnassa? Haastattelujen perusteella näin ei vaikuta olevan. Omillaan pärjääminen ei ole näin kiinteästi sidoksissa itsenäistymisen saavuttamiseen ja prosessin päättymiseen. Vaikka ammattilaisten tarkoitus on tehdä itsensä tarpeettomiksi ja auttaa nuori itsenäisen elämän alkuun, tästä ei seuraa, että ihanteena olisi täysi riippumattomuus ja omillaan pärjääminen. Päinvastoin: kuten eräs haastateltavista kiteytti, ITU-toiminnassa ”*väittämä on, et jokainen vanhempi haluaa olla mukana tukemassa omaa nuorta tai omaa lastansa itsenäistymisessä*”.

Toimijuuden relationaalisuus korostuu väittämässä vahvasti. Toimijuuden vahvistaminen tarkoittaa paitsi autonomisuuden huomiointia, myös sosiaalisten suhteiden nostamista merkittävään asemaan osaksi ITU-toimintaa ja sen tavoitteita. Tämän näkemyksen mukaan työskentelyllä pyritään siihen, että nuorta tarkasteltaisiin osana sosiaalista

verkostoaan eikä siitä irrallisena ja erillisenä. Perhetyöllä pyritään vahvistamaan nuoren sosiaalisia suhteita. Tämän monet ammattilaiset nostivat haastatteluissa hyvin keskeiseksi ITU-toiminnan ominaispiirteeksi.

Ulkopuoliset ammattilaiset ja perhetyö toimivat välittäjinä tilanteissa, joissa välit nuoren ja sosiaalisen verkoston välillä ovat usein mutkikkaat. Itsenäistyminen käsitteenä näyttää hieman erilaisena kuin esimerkiksi Salosen artikkelissa, jossa vertaillaan suomalaisten ja espanjalaisten nuorten muuttoa lapsuudenkodista. Salosen tekemät havainnot suomalaisen kulttuurin individualistisesta pärjääjästä eivät tunnu vastaavan sitä, kuinka ITU-toimintaan osallistuvat esittävät ja näkevät itsenäisyyden. Itsenäinen asuminen ja siihen implisiittisesti sisältyvä aikuistuminen eivät edellytä, että nuori irtautuisi sosiaalisen verkostonsa tuesta. Pikemminkin tarkoitus on päinvastainen: individualismin sijaan pyrkimys on **1) vahvistaa nuoren ja sosiaalisen verkoston suhteita** sellaisiksi, että niissä toimiminen ja myös tukeutuminen on luontevaa ja tarkoituksenmukaista. Nuorta ei kannusteta riippumattomaksi, vaan eri tavoin riippuvaiseksi yhteisöstään (Cameron ym. 2018).

Haastateltava 1: Ei sitä päätöstä [prosessin päättymisestä] tääl tehdä, vaan *perhe ja nuori*. [--]

Haastateltava 2: Ja se yks mikä on tärkeä on ne perhesuhteet, jos ne alkaa parantamaan tai että niis puheissa alkaa kuulumaan se, että *oman perheen kans ollaan tehty asioita ja hoidettu asioita* ja näin, niin se on myös indikaatio siitä, et meille ei ole varmaan enää tarvetta. [--]

Haastateltava 1: Ja ihan siis semmoinen, ku nähään yhdessä sen perheen kanssa, niin se oleminen voi olla niin erilaista, et sä huomaat, et täs on muutoksii tapahtunut. Osataan kommunikoida kunnioittavasti toisille ja se on jotenkin ihan toisen tyyppistä. (Nuorten turvatalo)

Näin haastateltavat kuvailivat yhtä vaihetta, jonka aikana prosessin katsottiin lähestyvän päätepistettään. On huomionarvoista, että prosessin päätös ei ollut kiinni ainoastaan nuoren tai työntekijöiden tahdosta, vaan yhtä lailla osallisena prosessissa ja päätöksessä on nuoren sosiaalinen verkosto, jota tässä yhteydessä kutsutaan perheeksi.

ITU-prosessilla ei ole ennalta määriteltyä kestoja, vaan se lopetetaan silloin, kun prosessiin osallistuvat katsovat sen ajankohtaiseksi eli kun nuori ei enää tarvitse tukea itsenäistymiseen. Tätä voi tarkastella eräänlaisena itsenäistymisen käsitteen määrittelyä käytännön työssä. Edellä

oleva puheenvuoro viittaa siihen, että individualistisen pärjääjän sijaan ihanteena on toimija, joka on luontevasti osa sosiaalista verkostoaan. Tätä sosiaalisen verkoston roolia pidettiin myös ITU-toiminnan leimallisena ominaispiirteenä, jonka keskeisyyttä monet haastateltavista korostivat.

Monta kertaa me ajatellaan lastensuojelussakin niin, et *kuustoistavuotiaana lähdetään itsenäistämään*, ja niinhän tässäkin lähdetään, täs ITU:ssa lähdetään itsenäistämään, mut siinä otetaan kuitenkin se perhe mukaan. *Kylhän se perhe säilyy sen ihmisen lähiverkoston vaikka tulee täysikäiseksikin, ja tavallaan voimavarana, vaikkei olis voimavaranakaan, ni se käsitellään sitten se perhe puutteineen siinä prosessissa.* (...) Mun mielest täs on niinku todella hienoo se, et se lähipiiri otetaan mukaan. [-] Mä tiedän, et täst on monenlaisia mielipiteitä, mut henkilökohtaisesti mä oon sitä mieltä, et siin on sellainen perheterapeutin näkökulma, systeeminen näkökulma, vaikka nää on täysikäiseksi tulleet tai tulossa. Niin mä pidän sitä jotenkin aika semmoisena, et se *kantaa tän vaiheen yli.* (Lastensuojelu)

Vaikka nuoren sosiaalisen verkoston mukaan ottaminen haastateltavien mukaan jakoi mielipiteitä, eivätkä nuoren läheiset ihmissuhteet aina näytettyneet voimavaroina, ITU-toiminnan vahvuutena pidettiin suhteiden merkitystä. Tämä on siinä mielessä perusteltua, että nuorille sosiaalisten suhteiden merkitys on suuri, ja yksinäisyydestä koettu huoli liittyy nuorten tyytyväisyyteen omaa elämäänsä kohtaan (Myllyniemi 2017, 85). Merkityksellisten ihmissuhteiden puute nuoren elämässä tekee myös toimijuuden relationaalisen ulottuvuuden kipeästi näkyväksi (Juvonen 2015, 198–200, 202–205). Koska toimijuus on aina sidoksissa suhteisiin, se kytkeytyy väistämättä osaksi nuorten autonomisen toimijuuden rakentumista. Kyse ei siis ole kahdesta toisilleen vastakkaisesta asiasta, vaan autonomia rakentuu *”ihmisten välisissä suhteissa ja keskinäisten riippuvuuksien vallitessa”* (Juvonen 2015, 100–101). Sosiaalinen verkosto voi olla nuorelle merkittävä tuen lähde, joka saattaa joko kiinnittää nuorta yhteiskuntaan tai työntää vahvemmin yhteiskunnan marginaaliin (Suutari 2002). On myös esitetty, että individualistisen toimijan painottaminen jättää huomiotta sellaiset olemassa olemisen tavat, joissa ihmissuhteet asetetaan ensisijaisiksi koulutuksen ja uran sijaan (Käyhkö 2008, 265–267).

Sosiaalisen verkoston merkityksen painottaminen ITU-toiminnassa korostaa, että itsenäisyys ei välttämättä määrity puhtaasti yksilön pärjäämiseksi, eikä toimijuus tapahdu suhteista irrallaan. Toisaalta sosiaaliset verkostot eivät välttämättä jaks loputtomiin kannatella nuorta tilanteessa, jossa muut

kiinnikkeet puuttuvat. Niitä ei siis tulisi myöskään idealisoida tai ylikorostaa, vaikka ne voivat olla tärkeä osa marginaalissa elävän nuoren elämää (Suutari 2002, 85). Samaan kiinnittävät huomiota myös ITU-työntekijät.

Haastateltava 1: Jos ja kun *siin tapahtuu helposti semmoista voimaantumista, jos se nyt on oikee sana, siihen omaan elämään ja omaan toimijuuteen*, niin se törskäättä sit siihen kohtaan, ku sun pitää laittaa kakskytäviis työhakemusta ja kukaan ei ees, ku sul ei oo mitään niinku CV-pohjaa, et se on tosi vaikeeta. Et sit se taas törskäättä jollain tavalla se jokin mitä ollaan saatu siinä jo luotuu ja näin.

Haastateltava 2: Motivaatio katoaa ja näin. Ei ne kauheen hyvältä näytä ne niiden CV:t, jos niil ei oo ees ammatillista koulutusta, ne on käynyt peruskoulun, ja sit ne on yrittänyt kaikenlaista ja näin. (...) *Sit se on harmi kattoo ku nuori on aktiivinen tai yrittää kauheesti olla, ja sit joka päästä tulee vain et ei sul riittä kokemus tai mikään muukaan.* (Nuorten turvatalo)

Tulevaisuuden neuvoteltavuus ja avoimuus eivät siis välttämättä olleet riippuvaisia ainoastaan nuoren omasta aktiivisuudesta, prosessin aikana vahvistuneesta toimijuudesta tai sosiaalisista verkostoista, vaan myös konkreettisesti käytettävissä olevista resursseista ja materiaalisista olosuhteista (ks. Tolonen 2005, 53). Aikuistumisen kriteerit voivatkin helposti näyttäytyä keskiluokkaisina odotuksina (Aapola & Ketokivi 2005, 25). Samalla aikuistumisen instituutiot ja byrokraatia muodostavat rakenteellisia esteitä nuoren itsenäistymiselle (Cameron ym. 2018).

Yhtenä ratkaisuna ITU-toiminnassa nuorten omien toiveiden ja työn saamisen vaikeuteen toivotaan nykyistä tiiviimpää yhteistyötä sellaisten tahojen kanssa, joilla olisi mahdollisuus nuoria työllistää. Työllisyys ja koulutus yhteiskuntaan kiinnittävinä tekijöinä ovatkin yleisimpiä tapoja ymmärtää syrjäytymisen ehkäiseminen suomalaisessa yhteiskunnassa (Pietikäinen 2005, 220, 224–227; Suutari 2002, 103–105; Myllyniemi & Kiilakoski 2018). Taloudellinen itsenäisyys ja työhön kiinnittyminen ovat myös historiallisesti asioita, joita on pidetty ja yhä pidetään aikuistumisen merkkipaaluina (Aapola & Ketokivi 2005; Arnett 2007). Näitä ei ITU-toiminnassa nosteta onnistuneen itsenäistymisen kriteereiksi, mutta työntekijät tunnistavat niiden merkityksen nuoren arjenhallintaa helpottavina ja toisaalta myös oman paikan löytämisen ja kiinnittymisen keinoina. Sosiaaliselle verkostolle työllistyminen ja/tai koulutuksesta valmistuminen saattavat sen sijaan olla selkeitä tavoitteita, jotka nuoren toivotaan saavuttavan itsenäistymisen myötä.

4.3 ARJENHALLINTA

Nuorten ja sosiaalisen verkoston vahvistuneiden suhteiden ohella ITU-toiminnan tavoitteena pidetään **2) arjenhallinnan sujuvuutta**. Arjenhallinnan keskeisyys näkyy toiminnassa monin tavoin ja nuorten sosiaalisessa verkostossa painotettiin erityisesti tukea nuoren arkeen ja käytännön asioihin. Haastatellut katsoivat, että nuori kaipaa tukea erityisesti taloudenpitoon ja toimeentuloon liittyviin kysymyksiin, hakemuksien täyttämiseen ja omaan asuntoon muuttamisen byrokratian hoitamiseen. Myös ammatillaiset olivat havainneet, että nuorille muuttoon liittyvä byrokratia on yksi isoimmista haasteista, jonka selvittämiseen usein kaivataan apua.

Kyl me oltiin sillain ihan väleissä, mut se, et hän halus itse hakee semmosta itsenäisyyttä siinä vaiheessa, semmoista ihan omaa, sitähän se oli. Ja sitten hän oli kuitenkin toisaalta vielä niin lapsi, et hän ei ihan täysin ollu aina mukana, et mitä kaikkee siihen liittyy, ja kuinka iso juttu tää loppujen lopuks on. Et hän ei toisaalta halunnu meiltä liikaa sitä tukea, et hän mieluummin kääntyy vähän muualle. (ITU-nuoren läheinen)

Käytännössä itsenäistymisen tuki merkitsee varsin käytännönläheisiä asioita. Sekä vapaaehtoisena toimiva tukikummi että ITU-työntekijä saattavat tukea nuorta tilanteessa, jossa omillaan asuminen edellyttää erilaisten asioiden hoitamista, vuorokausirytmien omaksumista, tukien hakemista ja taloudenpitoa. Vaikka sosiaalisen verkoston merkitys on korostuneesti esillä, vanhemmat tuovat esille, että tilanteessa saattaa toisinaan olla asioita, joiden takia nuori ei ole halukas vastaanottamaan heidän tukeaan liikaa, vaan kääntyi ennemmin toisaalle. Voidaan tulkita, että tähän heijastuu edellä mainitsemani pärjäämisen eetos, jossa etäisyyden hakeminen vanhemmista voi olla osa itsenäistymistä ja aikuiseksi kasvamista. Tämä on pitkään jäsentänyt sitä, miten suomalaisessa yhteiskunnassa aikuistuminen mielletään. Minna Suutari toteaaakin väitöskirjassaan, että vaikka vanhempien tuki – myös taloudellisessa muodossa – saattaa olla nuorelle välttämättömyys, osa haastatelluista nuorista koki tukeen turvautumisesta jopa häpeää. Toiset kokivat oikeudekseen pyytää ja saada tukea, mutta toiset kokivat kunnia-asiaksi torjua tuen, joka olisi nuoren tulkinnan mukaan vaarantanut riippumattomuuden (Suutari 2002, 160–170; ks. myös Peltola 2016). Toisaalta voidaan kysyä, millä

tavoin yhteiskunnan todellisuus vastaa tällä tavoin jäsenneltyä käsitystä aikuistumisesta ja riippumattomuudesta sen ehtona – Nuorisobarometrin mukaan jopa 58 prosenttia omillaan asuvista nuorista saa taloudellista tukea vanhemmiltaan (Peltola 2016, 228).

Taloudelliseen tilanteeseen liittyvä ennakoimattomuus palauttaa mieleen itsenäistymisen suunnitelmallisuuden ja suunnittelemattomuuden teemat. Kuten edellä totean, työllistymisen epävarmuus ja heikko taloudellinen asema tekevät elämän ennakoimisesta hankalaa. Haasteeksi nouseekin, millä tavoin suunnitelmallisuus kannattaisi ymmärtää suhteessa nuoren omaan elämäntilanteeseen sekä yhteiskunnan todellisuuteen. Yksi mahdollinen vastaus löytyy juuri arjesta: jos pitkäjänteinen suunnittelu on vaikeaa tai jopa mahdotonta nuoren omassa elämäntilanteessa, arjenhallinta voi tarjota mahdollisuuksia realistisempaan tavoitteenasetteluun itsenäistymisen suunnitelmallisuuteen liittyen.

Sen lisäksi että nuoren sosiaalinen verkosto kertoo tuen tarpeista arjenhallinnassa, sujuva arki nousee esiin myös prosessin päättymisessä. Tämä on keskeisin ulkoinen kriteeri, joka itsenäistymiselle annetaan. Kuten eräs haastateltavista asian ilmaisee, pyrkimyksenä on ratkaista ”*miten saadaan hoitumaan se arki sit niin et siitä tulee jotenkin, et siin on näköalaa siihen tulevaisuuteen, et se ei oo semmoista näköalaton*”. Arjen keskeisyyttä voidaan pitää perusteltuna, sillä nuoret itse painottavat arjenhallinnan merkitystä osana hyvinvointia. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna arkeen liittyvät taidot ovat tärkeä voimavara (Myllyniemi 2017, 5–8). Toisaalta arjenhallintaan vaikuttaa aina myös normatiivinen käsitys siitä, mitä on hyvä arki ja millaisia asioita sen tulee sisältää. Näin tullaan myös määritelleeksi, millaista on hyvä ja tavoiteltava elämäntapa. (Myllyniemi 2017, 7; Pekkarinen E., 2016, 164; Raitakari 2004). Vaikka sujuvan arjen katsotaan olevan tärkeää, sitä ei yksinään pidetä riittävänä tavoitteena ITU-toiminnalle. Jos ulospäin moitteettomasti sujuvaan arkeen ei yhdisty nuoren hyvinvointi, silloin tuen ei vielä ajatella käyneen tarpeettomaksi.

[V]impan päälle siisti koti, ja hallinta on ihan jees ja vuokra hoituu ja näin edespäin, mut puuttuu sellainen arki, et on vaikeutta lähteä [ulos], on vaikeutta hakeutua koulutukseen, on vaikeutta hakeutua töihin, on vaikeutta hakeutua sosiaalisiin suhteisiin muuten ku verkossa, niin silloin se tuki on itse asiassa sellaista, missä käydään läpi, et mitä kaikkea voisi tehdä et siihen arkeen tulisi jotain muitakin rakenteita. (Nuorten turvatalo)

Lisäksi ITU-toiminnassa pyritään välttämään normatiiviseen määrittelyyn sisältyviä riskejä. Tämä näkyy siinä, millä tavoin prosessin päättämisessä korostetaan arjenhallinnan ohella nuoren kokemusta.

4.4 TULKINTOJA NUOREN KOKEMUKSESTA

Et mun näkemys on se, et ku se [arki] alkaa rullaamaan ja nuori on ikään kuin kiinnittynyt yhteiskuntaan, jos tällaista näkökulmaa nyt voi... hirveä joku yhteiskunnallistaminen, mut ehkä se nyt kuvaa jotenkin täs tilanteessa sitä et sul on paikka. (Nuorten turvatalo)

Haastateltava 1: Ja sit ihan selkee on se, että se arki sujuu. Arkeen liittyvät asiat on silleen tasapainossa ja kunnossa ja nuori saa hoidetuks asioita ja koti on siisti. Haastateltava 2: Ja se on tärkeä, et se on heidän mielestä. Et saattaa olla, et siin on edelleen jotenkin, jos ajatellaan yhteiskunnallisesta näkökulmasta, et okei, ei poistu edelleenkaan kauheesti kotoa, sul ei oo sosiaalisia suhteita, mut sä koet et ne suhteet ovat vaikka siellä virtuaalimaailmassa, sä olet onnellinen ja tyytyväinen sun elämääs, niin sehän ei oo meidän tehtävä arvottaa sitä mikä on oikea. Et hän on onnellinen toimija omassa elämässään, niin se on todella hyvä asia. Se riittää.

Haastateltava 1: Niminomaan. Ja me peilataan sen nuoren lähtökohtiin, mistä me lähdettiin, niin siinä kohtaa jokainen on sil omalla sarallaan, omalla polullaan, edistynyt niissä asioissa, mitkä hän kokee, et on edistyksellisiä. (Nuorten turvatalo)

Edellisissä sitaateissa avautuu, ettei arjenhallinta pelkisty ainoastaan konkreettisesti listattaviksi asioiksi. Vaikka ”yhteiskunnallisesta näkökulmasta” nuoren tilanteesta saattaa yhä olla huolestuttavia piirteitä, kuten sosiaalisten suhteiden keskittymistä virtuaalimaailmaan, niitä kieltäydytään määrittelystä sellaisiksi, jos nuori itse on tilanteeseen tyytyväinen ja ”onnellinen toimija omassa elämässään”. Tällä tavoin ITU-hankkeessa nostetaan nuoren oma kokemus elämäntilanteestaan tärkeäksi tavoitteeksi. Tähän tavoitteeseen voidaan katsoa kiteytyvän monia sellaisia asioita, joita toiminnassa pidetään tärkeänä; ulkoisten kriteerien sijaan painopiste on luottamuksessa. Tavoitetta voidaan tarkastella kahden edellä mainitun tavoitteen avulla ja todeta, että parhaimmillaan nuori luottaa ITU-toiminnan päättyessä niin omiin kykyihinsä selviytyä arjessa kuin ympärillään oleviin ihmissuhteisiin, niiden toimivuuteen ja mahdollisuuksiinsa saada tarvittaessa tukea. Kyse ei ole kuitenkaan ainoastaan nuoren kokemuksesta luottamuksesta, vaan häntä kohtaan osoitetusta luottamuk-

sesta. Kun nuori katsotaan ”*onnelliseksi toimijaksi omassa elämässään*”, kyse on aina myös toisten tekemästä tulkinnasta – nuoren toimijuutta pidetään tarpeeksi vahvistuneena, jotta tukitoiminnan päättäminen on mahdollista. Ammattilaisille kolmas tavoite on siis **3) nuoren kokemus oman toimijuuden vahvistumisesta.**

Kokemuksen painottaminen tuo esiin, että ulospäin hallitulta vaikuttavan arjen sujuminen ei riitä onnistumiseksi, vaan tärkeintä on nuori, joka on ”*omalla polullaan, edistynyt niissä asioissa, mitkä hän kokee, et on edistyksellisiä*”. ITU-työntekijän ja nuoren välinen luottamus ja dialogi ovat tässäkin kohden avainasemassa. Kuten Elina Stenvall, Riikka Korkiamäki ja Kirsi Pauliina Kallio ovat korostaneet, tutustuminen on yksi tunnistamisen lähtökohdista; jotta ihmisten kokemus tulee käsitetyksi mielekkäällä tavalla heidän omista näkökulmistaan, on syytä välttää yleistäviä ja ongelmallisia oletuksia. Erilaisista näkökulmista tarkasteltuna esimerkiksi tietokonepelaaminen voidaan tulkita joko uhkaksi tai resurssiksi nuoren elämässä (Stenvall & Korkiamäki & Kallio 2015, 39–45). Myönteisen minäkuvan tukemiseksi on tärkeää, ettei valittu näkökulma korosta kohtuuttomasti riskejä ja vaikeuksia ja näin tule ohittaneeksi nuoren omaa kokemusta elämäntilanteestaan. Tällaisissa tilanteissa nuori saattaa jäädä vaille huomioituksi tulemista tai tulla kohdatuksi tavalla, joka ei käy yksiin hänen omien käsitystensä tai sen kanssa, millä tavoin hän itse haluaa tulla ymmärretyksi (Häkli & Kallio & Korkiamäki 2015, 9–21). ITU-hankkeen tavoitteen nuoren omaa kokemusta kunnioittavasta lähestymistavasta voikin nähdä eräänlaisena tapana soveltaa *myönteistä tunnistamista* (Häkli & Kallio & Korkiamäki 2015). Yhteiskuntaan kiinnittyminen yhtenä arjenhallinnan ulottuvuutena kyllä tunnistetaan, mutta sisällöllisesti se määrittellään nuoren kokemuksen ja oman paikan löytymisen perusteella.

Toki kannattaa pitää mielessä, että kaikki toimijuus ei välttämättä ole toivottavaa eikä kannata nuorta eteenpäin. Jos toimijuuteen kytkeytyvät esimerkiksi nuoren hyvinvoinnin kannalta haitalliset valinnat tai itsetuhoisuus, voidaan tuskin vastuullisesti ajatella, että kokemus toimijuuden vahvistumisesta olisi riittävä tavoite (Korkiamäki 2015, 156–157). Täsmennyksenä voidaan esittää, että ITU-toiminta pyrkii vahvistamaan nuoren hyvinvointia tukevaa toimijuutta. Yksistään nuoren kokemus toimijuuden vahvistumisesta tuskin kelpaisi kriteeriksi tuen päättymiselle, jos kehitys ammattilaistahon silmissä olisi nuoren hyvinvoinnille haitallista. Toisaalta ITU-toiminta perustuu nuoren vapaaehtoisuuteen;

kuten yksi haastateltavista huomautti, ”*ne [nuoret] tietää ittekin, et ne voi sanoo kiitos ei (...) ja sehän näkyy niis meijän prosesseissa kyllä*”. Jos siis nuori itse pyrki eroon tuesta, ammattilaistahoilla ei käytössään pakkottavia keinoja ole, ellei sellaisena pidetä asunnon ehdollisuutta. Toive asumisen jatkumisesta saattaa siis asettaa neuvoteltavuudelle nuoren kannalta rajat, vaikka ITU-toimintaa pyritään räätälöimään nuoren omien toiveiden ja tarpeiden mukaan. Vapaaehtoisuuden ja neuvoteltavuuden kysymykset näkyvät prosessissa: nuoren allekirjoittama suostumus vaaditaan esimerkiksi siihen, että asumisneuvoja ja ITU-työntekijä saavat vaihtaa nuoren asumiseen liittyviä tietoja. Käytännössä suostumuksen antaminen muodostuu edellytykseksi asunnon saamiselle, mikä asettaa jonkinlaiset rajat neuvoteltavuudelle.

[M]ikä se filis on, kun sä oot just muuttanut, ja mä tuun vuokranantajan edustajana. Niin ei he [nuoret] kokenut sitä mitenkään oudoks. Et siinäkin näkyy se et SPR:n turvatalon tukityöntekijät oli niin hyvin pohjustanut sen, et nuoret tiesi odottaa sitä. Et he ties et *hei mä saan asunnon ja he tulee käymään siellä. Et se on vaan ihan niin kuin normi käytäntö, et tää kuuluu tähän*. Et ei he oo ollut siitä millänsäkään. Osa on toki jännittänyt sitä totta kai. Et huomaa siinäkin sitä eroo, et toiset jännittää ihan valtavasti siinä kun tullaan, ”et mä oon koko aamun jännittänyt kun vuokranantaja tulee tänne” (naurahtaa). Et semmosissa [on] ehkä eroo. Ja me tehdään siis asumisneuvonnassa tosi paljon kotikäyntejä. Et nimenomaan ku me tehdään maksusopimuksia, niin se on aina sidottu siihen, niin siitäkin me ollaan oltu tosi yllättyneitä, että *ihan todella niinku pieni osa sanoo et mun kotiin ei oo mitään asiaa*. Ihmiset jotenkin niinku ehkä, emmä tiedä, kaipaako ne sitä et ne pääsee näyttämään kotia, et voi olla et on paljon yksinäisyyttä, et tosi vähän tulee vastustusta. Et se on kyllä yllättänyt meidät ihan tossa arkityössä. (Espoon asunnot)

Haastateltavan mukaan nuoret suhtautuvat vuokranantajan edustajan vierailuun melko mutkattomasti, eikä siihen liity suuria tunteita lukuun ottamatta joidenkin nuorten kokemaa jännitystä. Toisaalta, kuten haastateltava huomauttaa, asunnon saaminen ja vuokranantajan edustajan vierailu liitetään yhteen. Nuori ei siis voi valita toista ilman toista. Jos asunnon saaminen on nuorelle tärkeää, vierailusta kieltäytyminen ei siis käy päinsä. Neuvotteluvara saattaa tilanteessa olla käytännössä vähäistä. Nuoren mahdollisuus ”toimia toisin” on olemassa, mutta toteutuu tiettyissä, ennalta määritellyissä rajoissa (Juvonen 2015, 35–46).

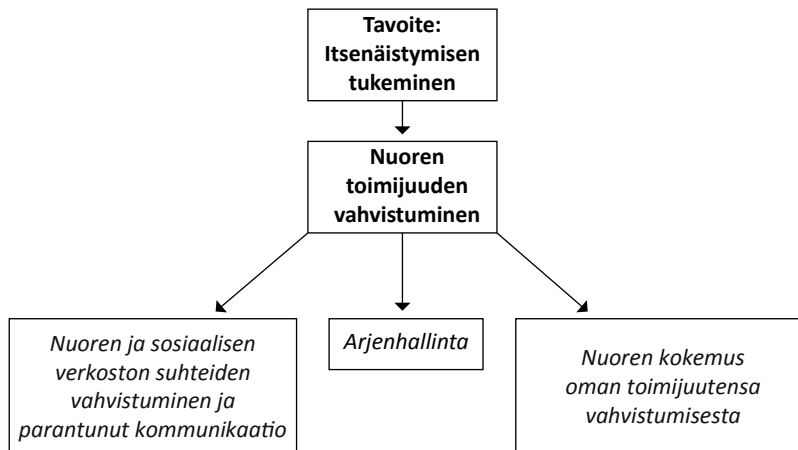
4.5 ITSENÄISTYMISEN MÄÄRITYMINEN

Millaiseksi siis itsenäistymisen käsite ITU-toiminnassa muotoutuu? Esitän, että itsenäistyminen määritellään *nuoren toimijuuden vahvistumiseksi*, joka puolestaan voidaan jakaa seuraaviin osa-alueisiin: 1) *nuoren ja sosiaalisen verkoston suhteiden vahvistuminen ja parantunut kommunikaatio* 2) *arjenhallinta* 3) *nuoren kokemus oman toimijuuden vahvistumisesta*. Ensimmäinen osatavoitteista kuvaa relationaalisen toimijuuden painotusta ja sosiaalisen verkoston nostamista keskeiseen asemaan. Itsenäistyminen ei ITU-toiminnassa tarkoita nuoren itsenäistämistä irrallaan sosiaalisesta verkostosta, vaan pikemminkin päinvastoin, tavoitteena on vahvistaa verkoston suhteita. Tämän esiintuominen oli monille haastatelluille ammattilaisille erityisen tärkeää, vaikka lähestymistavan todettiin jakavan mielipiteitä. Lähestymistavan vahvuutena voidaan pitää, että se huomioi erilaisia itsenäistymisen ja aikuiseksi kasvamisen tapoja. Omillaan pärjäämisen ihanteen sijaan arvostetaan myös niitä olemassaolon tapoja, joissa valintoja mietitään suhteessa omaan sosiaaliseen verkostoon (Käyhkö 2008; Cameron ym. 2018). Kuten Minna Suutari on todennut, sosiaalinen verkosto voi sekä kiinnittää että syrjäyttää nuorta yhteiskunnasta (Suutari 2002, 99). Sosiaalisen verkoston painottaminen on siinä mielessä perusteltua, että sosiaalisen verkoston repeilyä on pidetty yhtenä tärkeänä syrjäytymisen ulottuvuutena. Sosiaalisten suhteiden tasapainoisuus on tärkeä edellytys nuoren yhteiskuntaan kiinnittymiselle erityisesti tilanteissa, joissa työn tai koulutuksen kautta rakentuvat sidokset puuttuvat nuoren elämästä (Suutari 2002, 106–107).

Toinen osatavoite, arjenhallinta, on sekä konkreettisia taitoja että nuoren löytämä, itselle sopiva tapa olla yhteiskunnassa. Vaikka eräs haastatelluista ammattilaisista leikkisästi kuvaa nuoren ”*yhteiskunnallistamista*”, arjen sujuvuus osana yhteiskuntaan kiinnittymistä on selkeästi lähtökohta, joka ITU-toimintaan vaikuttaa. Tällaiseen ”arjen ohjeistamiseen” ja sen kautta määritelyihin normeihin on suhtauduttu toisinaan kriittisesti, sillä niiden on katsottu tuottavan marginaalisuutta suhteessa itsestään selvinä pidettyihin oletuksiin nuoren aikuistumisesta. Yhtenä esimerkkinä voidaan pitää vuorokausirytmiiä, jolla on ”*yhteiskunnallismoraalinen itseisarvo*” (Raitakari 2004, 68–73). Toisaalta on muistettava, että nuorten näkökulmasta arjenhallinta on keskeinen osa hyvinvoinnin rakentumista (Myllyniemi 2017, 5–8). Pyrkiessään kuvailemaan nuoren

tuen tarpeita myös nuorten sosiaalinen verkosto nimeää ensisijaisesti konkreettisia arjen sujumiseen liittyviä taitoja.

Arjenhallintaa ei kuitenkaan yksiselitteisesti pidetty riittävänä indikaattorina nuoren itsenäistymiselle. Toisin sanoen, itsenäistymisen saavuttamiseen ei riitä, että tietyt arkeen liittyvät kriteerit täyttyvät, vaan arjen sujumisesta puhutaan usein lomittain nuoren kokemuksen kanssa. Viime kädessä *nuori* ja ITU-toimintaan osallistunut *läheinen* määrittävät, milloin itsenäistyminen on siinä pisteessä, ettei ammattilaistyön tukea enää tarvita. Universaalia päätepestettä ei täysin voida siis nimetä tai määritellä, eikä ITU-prosessia päätetty tiettyjen nimettyjen indikaattorien perusteella. Päätymiseen edellytetään *nuoren omaa kokemusta siitä, ettei ulkoista tukemista enää tarvita*. Rajaa ei myöskään pidetä ehdottomana, vaan nuorella on oikeus prosessin päätyttyäkin ottaa yhteyttä työntekijöihin, jos kokee sen tarpeelliseksi. Toimintaa leimaa tällä tavoin joustavuus ja tarvitsevuuden tunnustaminen: kertaalleen saavutettu itsenäisyys ei tarkoita, että nuoren on lopullisesti irtauduttava tuen tarpeesta.

Kuvio 2: ITU-toiminnan tavoitteet

4.6 SOSIAALISEN VERKOSTON KOKEMUKSIA ITU-TOIMINNASTA

Edellä olen esittänyt, että ITU-toiminnassa tavoitellaan itsenäistymisen tukemista ja itsenäistyminen määrittyy nuoren toimijuuden vahvistumiseksi. Tämän toimijuuden vahvistumisen jaan kolmeen eri osa-alueeseen: 1) nuoren ja sosiaalisten suhteiden vahvistumiseen ja parantuneeseen kommunikaatioon, 2) arjenhallintaan ja 3) nuoren omaan kokemukseen toimijuutensa vahvistumisesta. Seuraavaksi kiinnitän katseeni siihen, millä tavoin nämä tavoitteet toteutuvat ITU-toiminnassa. Tässä keskityn erityisesti nuoren sosiaalisen verkoston kokemuksiin, mutta taustalla ovat myös ammattilaisten puheenvuorot.

Sosiaalisen verkoston merkitystä osoittaa, että läheisten osallistumiseen pyritään löytämään joustavia keinoja. Yhtenä esimerkkinä on mukana olon mahdollistaminen tilanteessa, jossa nuorelle läheinen ihminen haluaa osallistua ITU-toimintaan, mutta asuu toisessa maassa. Osallistumisen tiiviyttä saattaa vaihdella. Haastatteluissa painotetaan, että tavoitteet on aina syytä asettaa suhteessa tilanteeseen ja osallistujien omiin toiveisiin.

Joskushan perhetyölle riittää, et saadaan vanhempiin kontakti – joskus ne vanhemmat on tavoitteellisesti mukana vähän joka asiassa. Et nyt täs on tietysti se, et miten me ymmärretään. Mut tilanteessa, jossa on täysin mennyt sukset ristiin itsenäistyvän nuoren ja vanhempien välillä, on valtavan iso tavoite, et me saadaa ne ylipäättään jotenkin mukaan siihen itsenäistymiseen tai heidän puhevälit [toimimaan]. Mut mun mielestä semmoisen työtteen, se on ollut onnistuminen, se on vaan aina pitänyt subteuttaa niihin tilanteisiin. (Nuorten turvatalo)

Perhetyön ja sosiaalisen verkoston keskeisyyttä korostettaessakin ulkoinen syytä nuoren itsenäistymiseen saattaa liittyä samoihin syihin, jotka kiristävät välejä sosiaalisessa verkostossa. Näin ollen lähtötilanteet saattavat vaihdella paljonkin ja nuori saattaa pyrkiä itsenäistymään juuri siksi, että kotona asuminen on jännitteiden vuoksi mahdotonta. Vanhempi ei välttämättä itsekään ole valmis osallistumaan tapaamisiin. Toisinaan tavoitteeksi riittää siis puhevälien korjaaminen, toisinaan taas läheinen aikuinen on joku toinen kuin nuoren vanhempi. Myös tällaisista syistä sosiaalisen verkoston osallistamisessa ja sopivien osallistumistapojen etsimisessä pyrittiin joustavuuteen.

Haastattelujen perusteella nuoren sosiaalisessa verkostossa ollaan oltu hyvin tyytyväisiä itsenäistymisen tukeen. Erityisen lämpimästi haastateltavat kuvailevat ITU-työntekijöitä ja heidän tekemäänsä työtä. Tyytyväisyys näkyy myös siten, että osa kertoo sen olevan syy haastateluun osallistumiselle. Vaikka nuoren itsenäistymiseensä saama tuki ja sen taustalla vaikuttaneet tekijät saattavat olla arkoja eivätkä välttämättä helppoja kertoa tuntemattomalle, omat positiiviset kokemukset tuetuksi tulemisesta haluttiin tuoda esille.

Haastateltavat kuvailevat jännitteitä, joita nuoren asuminen lapsuudenkodissa on aiheuttanut heidän ja nuorten välille. Toisaalta välejä ei kuvailla huonoiksi, eikä näissä haastatteluissa tullut ilmi tapauksia, joissa läheinen olisi ollut haluton osallistumaan ITU-toimintaan tai suhtautunut yksiselitteisen kielteisesti nuoren muuttoon. Muuton aikaisuus saattoi herättää ristiriitaisia tunteita, mutta usein se kuvattiin haastattelussa parhaaksi mahdolliseksi ratkaisuksi kotona vallinneeseen tilanteeseen.

KM: Miltä se ajatus omaan asuntoon muuttamisesta teijän mielestä kuulosti?

Haastateltava: Se oli itse asia siinä vaiheessa ihan järkevää. Et se tietty, et hän oli hyvin nuori ja kokematon ja siinä mielessä *se tuntu vähän hankalalta, mutta me ollaan edelleen saatu sitten, hän on saanut tukea turvatalon kautta edelleen, ja toisaalta me ollaan autettu miten ollaan voitu.* (ITU-nuoren läheinen)

KM: Miltä teistä kuulosti tää ajatus omaan asuntoon muuttamisesta?

Haastateltava: Mä olin siis ihan tyytyväinen et jos [nuori] nyt sais jotain sellaista et mistä se ois tyytyväinen itte. Et mä olin oikeen tyytyväinen et siitä ruvettiin puhumaan ja järjestämään. (ITU-nuoren läheinen)

Kuten haastateltava nostaa esiin, ITU-toiminnan tarjoama tuki koetaan tärkeäksi. Haastateltavia yhdistää myös kokemus siitä, että erityisesti tuki käytännönläheisissä arkisissa asioissa on ollut nuorelle erittäin tärkeää. Näin ollen arjenhallinta yhtenä toimijuuden vahvistumisen osa-alueena näkyy sosiaalisen verkoston tavoissa kertoa ITU-toiminnasta. Siivoaminen, laskujen maksaminen, ruoanlaitto, vuorokausirytmien ylläpitäminen ja muuttoon ja arkeen liittyvän byrokratian hoitaminen olivat sosiaalisen verkoston mukaan nuorille haastavia. Haastateltavat korostavat usein juuri byrokratiaa, johon liittyvän osaamisen he kokevat itse tilanteissa riittämättömäksi tai vähintäänkin heikommaksi kuin ITU-toimintaan osallistuvilla ammattilaisilla. Tukeen ollaan erityisen tyytyväisiä juuri

tällaisissa asioissa. Toisaalta tuki saattaa paikoitellen olla myös arka asia sosiaaliseen verkostoon kuuluville haastateltaville.

Välillä semmosiikin asioita, et mä vähän ihmettelin, et *kyllän mäkin oisin voinut hoitaa ton, mut ne sitten hoiti ne, ja ehkä se oli ihan mukavaa, et hän sai tavallaan siihen muualta apua*. Olemme käyneet myös Ikeassa hakemassa huonekaluja, et ei oo kaikki niinku ITU:n kautta tullut (*naurahtaa*). (ITU-nuoren läheinen)

Mut sit välil tuli semmoinen olo, et onks täs nyt ite ihan onneton (*naurahtaa*), ku oli vaik joku tapaaminen, mis oli vaik [nuori], ITU-työntekijä ja minä, ja sitten me niitä Kela-juttuja ja kaikkii koneella katottiin, ja sitten *tuli vaan mieleen, et oiskohan tää mun homma kuitenkin. Et pitäis... tai tuli sellasia, että joku tekee tavallaan ne sit mun puolesta*. Mut hyvähän se oli, koska [ITU-työntekijällä] on se ajankohtainen tieto asioista. Et hyvähän se on, mut sitten tuli siitä [läheisenä] itelleen sellainen olo. Semmoinen vaan. Mut kyl se meni ihan ohi sitten äkkii, mut vähän sellainen, väläys vaan. (ITU-nuoren läheinen)

Vaikka ammattilaiset korostavat sosiaalisen verkoston merkitystä, puheen-
vuorojen perusteella on nähtävissä myös kokemuksia siitä, ettei nuoren vastaanottama tuki ole sosiaaliselle verkostolle aina mutkaton asia, vaan siihen paikoitellen liittyy tunteita oman roolin riittämättömyydestä ja ohittamisesta. Haastateltavat halusivat korostaa, että näistä tunteista huolimatta ulkopuolelta tullut tuki oli tilanteissa tarpeen ja tervetullutta. Omia riittämättömyyden tunteita tuotiin esille lähinnä naurahdusten säästäminä sivuhuomautuksina, ja ne pyrittiin ohittamaan pikaisesti. Tällainen naurahduksen siivittävä sivuhuomautus voi olla erityisen merkityksellinen ja tapa peittää kipeitä asioita (Seidman 2013, 92–93): *”A laugh can be a cry of pain, and a silence can be a shout.”* (Parker 1996, teoksessa Seidman 2013, 93).

Ajoittaisten riittämättömyyden tunteiden ohella mainittiin stressi, jota asunnon järjestymisen pitkittyminen oli nuoressa aiheuttanut. Kuten eräs haastateltava totesi, *”tossa iässä kuukaudet on pitkiä aikoja”*, ja läheisen tulkinnan mukaan nuoren käytökseen oli selvästi heijastunut odottamisen aiheuttama turhautuminen. Toisaalta nuoren läheinen ei pitänyt odottamista yksiselitteisesti kielteisenä asiana.

KM: Millainen kokemus toi prosessi teidän mielestä kokonaisuudessaan oli? [--]
H: No, se on ollut ihan positiivinen... Ainoa mikä oli, oli vaan se viivästys, et se näky. Ihan selkeesti. Se tuntu painavan tätä [nuoren] mieltä välillä. Mut siinäkin nyt vaan, oppipahan vähän et asioita pitää malttaa odottaa, ja se kumminikin eteni loppujen lopuks ihan hyvin. Se oli hieno asia sitten, kun se [nuori] sai sen asunnon. (ITU-nuoren läheinen)

Kuten haastateltava toteaa, huolimatta asunnon järjestymiseen liittyvästä odottamisesta ja sen aiheuttamasta stressistä kokemus oli kokonaisuutena ollut positiivinen. Sama koskee läheisiä, jotka olivat kokeneet ajoittain riittämättömyyttä tai epävarmuutta omasta roolistaan. Kielteisistä tunteista huolimatta kaikki haastatellut läheiset pitivät kokemusta positiivisena. Ammattilaisten tavoite sosiaalisen verkoston osallistumisesta näyttäytyi heille konkreettisina tekoina. Haastateltavat arvelivatkin, että ITU-toiminta on onnistunut tavoitteessaan vahvistaa sosiaalisia suhteita nuoren sosiaalisessa verkostossa.

No kyl mä uskon, et siit oli ehkä apua siinä mielessä, että me ehkä ollaan lähennytty enemmän kuin ehkä muuten olisi lähennytty. Voi olla, että oon väärässä, mutta näin mä ainakin uskon. [--] Sanotaan, et siin ehkä osasi asettua sit tavallaan niinku toisen asemaan paremmin. Näki tavallaan toiseltakin puolelta. (ITU-nuoren läheinen)

En mä nyt osaa tarkemmin eritellä, mutta *ei niistä välttämättä ois tullut näin hyvin sitten pubuttua, jos tätä ITU-juttua ei ois ollu niinku ollenkaan*. Ei välttämättä ois tullut. (ITU-nuoren läheinen)

ITU-toiminta oli avannut tilaa keskustella mahdollisesti vaikeistakin asioista ja helpottanut näin myös nuoren näkökannan ymmärtämistä. Toisaalta se oli tarjonnut mahdollisuuden tarvittavan etäisyyden ottamiseen. Konfliktit olivat saattaneet jatkaa kotona asumisen päättymiseen asti, eikä nuori välttämättä vielääkään halunnut vieraila vanhempansa kotona. Tästä huolimatta haastateltavat kokivat, että ITU-toiminta oli kyennyt toimimaan välittäjänä nuoren ja sosiaalisen verkoston välillä vaikeassa tilanteessa.

Kokonaisuutena hyvin positiivinen. Et kyllä [--] mä oon sitä mieltä, et nuori sai tosi paljon tukea ja apua silloin kun se sitä tarvitsi, ja et me ollaan ite saatu olla siinä mukana, meit ei olla suljettu ulos siitä tai mitään tällöisiä. Kokonaisuutena todella hyvä. (...) *Siin olisi helposti voinut tulla joku semmoinen, et joku tulee tavallaan meidän perheen asioihin puuttumaan, mut ei siin ollu sellasta. Et ku siin oli sellainen hyvä välitön lähestyminen ja suhtautuminen sekä meihin vanhempiin että meidän nuoreen.* Et siinä mielessä meni tosiaan hyvin. (ITU-nuoren läheinen)

Läheinen kertoo haastattelussa toiminnasta positiivisesti huolimatta näistä paikoitellen ristiriitaisten tunteiden ilmauksista. Edellä kuvattu ITU-työntekijän roolin keskeisyys on tärkeä ottaa huomioon tässä yhteydessä, kun tarkastellaan sosiaalisen verkoston kokemuksia tuen myönteisyydestä; positiivisesti kuvailtu toiminta on usein paitsi hanketta koskevaa arviointia, myös suoraa kiitosta ITU-työntekijän toiminnasta. Ajoittaisista riittämättömyyden tunteista huolimatta on selvää, että tähän tutkimukseen haastatellut läheiset halusivat osallistua ITU-toimintaan ja kokivat saaneensa tehdä niin. Läheisiä ei suljettu ulkopuolelle, eikä toimintaa koettu perheen sisäisiin asioihin puuttumiseksi. Joissakin tilanteissa koettiin myös helpotuksen tunteita siitä, että nuoren tukena oli muitakin aikuisia.

Mikä sitten tekee ITU-toiminnasta myönteisen kokemuksen ja ITU-työntekijän panoksesta merkittävän sosiaalisen verkoston silmissä? ”*Hyvä välitön lähestyminen*”, mahdollisuus ottaa tapaamisaikoja sopiessa huomioon läheisen omat aikataulut, sosiaalisen verkoston mahdollisuus osallistua ja kärsivällisyys nuorta kohtaan mainittiin haastatteluissa sellaisina seikkoina, joilla epäilemättä oli vaikutuksia siihen, millaiseksi kokemus haastateltavien kohdalla muodostui.

Kuten edellä kuvaan, ITU-työntekijän roolin keskeisyyteen vaikuttaa lisäksi muiden ammattilastahojen tapaamisen vähyys. Tapaamisten vähyyden lisäksi ilmaistiin haastatteluissa jonkin verran tyytymättömyyttä muiden ammattilastahojen toimintaan. Nuorten omaisten kokemukset viranomaisverkostosta olivat toisinaan negatiivisia, ja kritiikkiä kohdistettiin esimerkiksi lastensuojelua ja psykiatrisia palveluja kohtaan. Viranomaiset olivat jääneet etäisiksi, ja hoitosuhde oli saattanut katketa ennakoimattomasti aiheuttaen vaikeuksia sekä omaisille että etenkin nuorelle itselleen. Vaikka kyse ei välttämättä ollut ITU-toiminnasta vaan siihen suoraan liittymättömistä aikaisemmista kokemuksista, koettu tyytymättömyys saattoi heijastua siihen, että haastateltaville yhteistyö

ITU-työntekijän kanssa on viranomaisverkostoa mieluisampi vaihtoehto.

Muiden tahojen kanssa oli oltu usein tekemisissä jo aikaisemmin samojen syiden takia, jotka nyt olivat johtaneet ITU-prosessin käynnistymiseen. Sosiaalisen verkoston haastatteluissa paikoitellen esiintyneet varautuneisuuden ilmaukset eivät kuitenkaan tarkoita suoraa kielteisyyttä suhtautumisessa viranomaisverkostoon, vaan negatiivisiksi kuvailluista kokemuksista huolimatta ITU-toiminnan kokeminen myönteisenä ulottui myös ITU-toimintaan osallistuneeseen sosiaalityöntekijään.

Ja nää viimeset sitten, nää *lastensuojelutyöntekijät, niin oli oikeen kans mun mielestä ammattitaitoisia ja asiansa osaavia ja teki hyvin sen työnsä*. Kun sitten on törmännyt kaiken näköisiin tässä matkan varrella, kun niin monta vuotta aika ajoittain sen *lastensuojelun kanssa joutui ole tekemisissä*, ihmiset kerkes sit taas vaihtuu. (ITU-nuoren läheinen)

Kaikkien haastateltavien ITU-prosessi ei ollut käynnistynyt lastensuojelukontaktista, vaan taustalla saattoi olla kriisimajoituksessa yöpyminen Nuorten turvatalolla, jossa ITU oli otettu nuoren kanssa puheeksi. Vaikka lastensuojelun rooli vaihteli, kaikkia haastateltavia yhdisti tapa henkilöidä ITU-toiminta lähinnä ITU-työntekijään. Kuten edellä olen esittänyt, ITU-työntekijästä muodostuukin eräänlainen avainhahmo, johon moniammatillinen yhteistyö henkilöityy.

Edellä lainattu haastateltavan puheenvuoro on myönteinen kuvaus sosiaalityöntekijän roolista ITU-prosessissa. Samalla se kuitenkin avaa yhden mahdollisen näkökulman tarkastella kriittisiäkin kuvauksia. Kuten haastateltava toteaa, lastensuojelun kanssa ”*joutui ole tekemisissä*”. Avainsanana tässä yhteydessä voidaan pitää joutumista; kyse ei ole valinnasta eikä vapaaehtoisuuteen perustuvasta tuesta.

ITU-työntekijöiden kohdalla koettiin läheisyyttä ja pysyvyyttä – tekijöitä, jotka todennäköisesti kumpuavat toimintamallin epämuodollisuudesta ja mutkattomuudesta muihin viranomaistoimijoihin verrattuna. On merkittävää huomata, että toisin kuin vaikkapa lastensuojelun ja psykiatrian toimijoilla, ITU-työntekijöillä ei ole viranomaisvaltaa tehdä tahdonvastaisia toimenpiteitä tai vastaavia päätöksiä, mikä tuo suhteeseen rentoutta ja tasoittaa valtahierarkioita. Lienee ymmärrettävää, että tahdonvastaiset toimenpiteet ja työntekijän mahdollisuus turvautua niihin tarvittaessa voivat herättää herkemmin kritiikkiä kuin sellainen toiminta,

jonka käynnistämisen edellytyksenä pidetään osallisten suostumusta. Merkittävää on myös suhteen laatu: ITU-työntekijää saatetaan tavata usein ja arkisissa tilanteissa, kun taas useita muita toimijoita tavataan harvoin ja virastossa erikseen sovittavina aikoina.

Vapaaehtoisuutta voidaankin pitää tekijänä, joka tekee toiminnan lähtökohdista hyvin erilaiset. Voidaan kuitenkin pohtia, millä tavoin sosiaalisen verkoston arvossa pitämiä asioita olisi mahdollista tuoda toimintaan, joka ei lähtökohdiltaan ole vapaasti valittavissa. Yksi konkreettinen esimerkki on läheisten aikataulujen huomioiminen. Tapaamisaikojen joustavuutta ja mahdollisuutta järjestää niitä muiden aikataulujen vaatimissa puitteissa pidetään ITU-toiminnan positiivisina piirteinä. Läheisen näkökulmasta tällainenkin asia voi muodostua merkittäväksi: kuten yksi haastateltava nosti esille, tapaamisaikojen joustamattomuus viranomaispalveluissa saattaa aiheuttaa hankaluuksia aikataulujen järjestelemisen kannalta. Mahdollista on, että tämä omalta osaltaan korostaa kokemusta, ettei palvelu jousta eikä siihen vaikuttaminen ole mahdollista.

Sosiaalisen verkoston joustavat osallistumismahdollisuudet ja kokemus mukaan ottamisesta nousevat esiin läheisten kokemuksia tarkasteltaessa. Kokemus sosiaalisten suhteiden vahvistumisesta siis tunnistettiin, ja tärkeänä osana pidettiin sitä, että ITU-toiminta oli onnistunut katkaisemaan kärjistyneen konfliktin, mutta ei sulkenut läheisiä ulkopuolelle. Muitakin asioita pidettiin ITU-toiminnan aikaansaamina: nuoren hyvinvointi oli läheisen mukaan kohentunut lisääntyneen vastuun myötä. Konkreettisesti vastuu liitettiin arjenhallintaan, kuten omasta kodista huolehtimiseen.

Haastateltava: Ennen oli tämmösiä *itsetuntoon ja omaan hyvinvointiin liittyviä ongelmia, et paljon reippaammaks on muuttunut.*

KM: Mistä te uskotte et se johtuu? Et mikä siin oli sellaista mikä oli tärkeätä?

Haastateltava: *Siin on tietenk in se et sille on annettuk in vastuuta, niin se todennäköisesti jollain tavalla pakottaakin ottamaan sitä. Et se on mun mielestä ihan hyvä.*

(-) Hyvään suuntaan on menossa. (-) Koska kotona se saattoi hyvinkin vaan olla.

Kyllä se oman talouden ylläpito, mitä se ei tietenkään kotona tehnyt, koska kotoota sai kaiken. No siivoomisesta tai muusta en sano mitään, koska se ei oo toiminut kotonakaan niin hyvin edes itselläni. Mut kyllä se halus viedä imurin mukana (naurua) et kyllä se kiinnostus siitä oman asunnon pitämisestä siistinä ja muuta niin on jonkin verran ainakin noussut. (ITU-nuoren läheinen)

Sen lisäksi että läheisen puheenvuoroon heijastuu tavoite arjenhallinnasta, tässä näkyy jälleen matkalla olemisen metafora: siirtymä. Nuori on menossa ”*hyvään suuntaan*”, mikä näkyy sosiaalisen verkoston silmissä esimerkiksi lisääntyneenä vastuun ottamisena ja itsetunnon parantumisena. Arjenhallinnan lisäksi tämän voidaan tulkita liittyvän itsenäistymisen osatavoitteista nuoren kokemukseen, joskin tämän tutkimuksen puitteissa se jää nuoren läheisen tulkitsemaksi ja kertomaksi. Nuoren omaa kokemusta toimijuudesta ei siis tässä yhteydessä voidakaan tavoittaa (ks. esim. Juvonen 2015, 202).

Nuoren kokemuksen tavoittamisen sijaan on mahdollista tarkastella, mikä tekee ITU-toiminnasta onnistunutta sosiaalisen verkoston silmissä. Tässä tapauksessa onnistumisen kriteeriksi määrittyy nuoren vastuun kantaminen ja itsetunto, jotka näkyvät myös hyvinvointiin liittyvien ongelmien vähentymisenä. Muita keskeisiä onnistumisia lähipiirille olivat akuutin konfliktitilanteen ratkeaminen ja sitä myötä parantunut kommunikaatio, nuoren saama konkreettinen tuki ja apu arjessa ja vuorovaikutuksen kautta auennut mahdollisuus asettua paremmin nuoren asemaan tilanteessa. Haastateltavien kohdalla ITU-prosessit eivät olleet vielä päättyneitä, mutta ne lähestyivät loppuaan. Tästä kertovat myös haastateltavien kuvailut tasaantuneista tilanteista, joissa tapaamiset olivat vähitellen harventuneet. Vähittäinen muutos sai haastateltavilta kiitosta, ja mahdollisuutta vaikuttaa prosessin keston pidettiin tärkeänä. Näin asian kiteytti eräs haastateltava:

Se on hyvä puoli, että *tää ei oo mikään semmoinen määrätty, että tossa tää loppuu.*
Etä tää on sillain et tarpeen mukaan *jatketaan niin pitkään kuin tuntuu.* Ja se on mun mielestä hieno asia. (ITU-nuoren läheinen)

On tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että toiminnan joustavuus mahdollistaa erilaisiin tilanteisiin sopeutumisen. Ennalta määriteltyjen itsenäistymisen indikaattorien sijaan paljon annetaan painoarvoa nuoren ja sosiaalisen verkoston kokemukselle. Lisäksi tilanteiden moninaisuus mahdollistaa monenlaisia päätepisteitä. Kuten eräs haastatellusta ammattilaistahoista huomautti, ITU-toimintaa ei voida katsoa epäonnistuneeksi silloin, kun se ei johda ilmeisimpään tavoitteeseen eli itsenäiseen asumiseen.

Ykskin on ollut sellainen et yks [nuori] tunnusti et *ei hän ole vielä valmis*, niin sitä ikään kuin palattiin, ei siihen meidän alkulähtöön, vaan vielä aikaisempaan, et löytyi sellainen sukulainen mikä vois ottaa [nuoren asumaan luokseen] ja tukee siinä. Et siin on pyritty myös laaja-alaisesti katsomaan [tilannetta], et se ei ole mitenkään lokerojuttu mihin menee. (Nuorten turvatalo)

Puheenvuorossa nuoren kokemus siitä, ettei itsenäinen asuminen tuntunut vielä ajankohtaiselta, ei näyttäydä epäonnistuneena itsenäistymisenä tai puutteellisena pärjäämisenä, vaan pikemminkin omien toiveiden tunnistamisena (vrt. Juvonen 2015, 202–207). Näin ollen kyseessä on epäonnistumisen sijaan vahvistunut toimijuus sekä kyky tunnistaa ja tunnustaa itselle sopimattomat ratkaisut.

5 Johtopäätökset

5.1 YHTEENVETO

ITU-hanke tukee nuorten itsenäistymistä täysi-ikäisyyden kynnyksellä – ja kynnyksen yli. Työskentely ei pääty nuoren saavuttamaan täysi-ikäisyyden rajapyykkiin eikä muihin ulkoisiin kriteereihin, vaan sitä jatketaan, kunnes osapuolet kokevat tuen käyneen tarpeettomaksi. Tuen lopettaminen ei silti tarkoita välttämättä lopullista päätepidettä: mikään ei estä nuorta ottamasta yhteyttä ITU-työntekijään myöhemmin, jos tuen tarve tulee uudestaan ajankohtaiseksi.

Ammattilaisstahojen näkökulmasta roolit ja vastuut ITU-toiminnassa ovat selkeitä. Nuoren sijaan erilaisten ammattilaisverkostojen keskiössä on toimintaa koordinoiva ammattilainen, ei nuori itse. Koordinoiva taho hallitsee kokonaisuutta, joka voisi helposti näyttäytyä nuorelle ja häntä ympäröivälle sosiaaliselle verkostolle hajanaisena (Dangerfield 2018). Koordinoivan ammattilaisstahon tekemä työ, vuorovaikutus ammattilaisverkostoissa ja eri tahojen yhdistäminen voivat selkeyttää tilannetta. Henkilöitymisen varjopuoli on prosessin mahdollinen haavoittuvuus; kun luottamus prosessia kohtaan kiinnittyy vahvasti yhteen henkilöön, hänen poissaolonsa saattaa merkitä tuen vaarantumista tai jopa katkeamista.

ITU-hankkeessa koordinoivaksi tahoksi muotoutuu Nuorten turvatalo, ja nuorten läheisten silmissä toiminta henkilöityy vahvasti ITU-työntekijöihin. Myös ammattilaisstahot katsovat, että ITU-työntekijät ovat avainasemassa. Jos prosessi etenee toivotulla tavalla ilman erityisiä ongelmia, niin sekä sosiaalityöntekijän että asumisneuvojan kontakti nuoreen jää vähäiseksi.

Alussa kysyin, mitä *siirtymät* ja *itsenäistyminen* ITU-toiminnassa merkitsevät ja millaisiksi määrittyvät lähtöpiste, mahdollinen välitila ja toisaalta ”perille pääseminen” eli päätepidete. Tulkintani mukaan lähtöpisteeksi määrittyy jonkinlainen ulkoisten olosuhteiden aiheuttama sysäys kohti itsenäistä elämää. Tuki on osoitettu nuorille, joilla katsotaan olevan jo jonkinlaisia valmiuksia itsenäistymiseen, mutta joilla joissakin asioissa ilmenee erilaisia tuen tarpeita valmiuksista huolimatta. Kyse on siis tuesta, joka pyrkii auttamaan nuorta eräänlaisen välitilassa olemisen

ja siihen sisältyvien vaarojen yli. Välitilassa oleminen on odottelemisen leimaama elämänvaihe, jossa nuori on syystä tai toisesta muutoksen edessä – mutta vielä ei ole selvää, millaiseksi uuden elämänvaiheen arki, suunta tai tavoitteet ovat muotoutumassa. ITU-toiminta ei kuitenkaan tarjoa valmiita vastauksia siitä, mitä näiden tulisi olla.

Esitän, että ITU-toiminnan lähestymistapa kaihtaa itsenäistymisen määrittelemistä yksiselitteiseksi lineaariseksi siirtymäksi, jossa nuori irtaantuu lapsuudenkodista ja tuesta ja suuntautuu kohti itsenäistä elämää. Siirtymän käsite osoittautui tutkimuksessa käyttökelpoiseksi välineeksi siinä mielessä, että se tekee näkyväksi eräänlaisen välitilassa olemisen ja odottelemisen elämänvaiheen. Toisaalta käsitteen sisältämä ja aikaisemmassa tutkimuksessa kritisoitu oletus nuoren aikuistumisprosessiin sisältyvistä ennalta määräytyistä ja ennakoitavista vaiheista kuvaa huomosti ITU-nuorten tilanteita (Aapola & Ketokivi 2005, 10). Siirtymä ei johda vääjäämättä itsenäiseen asumiseen ja tuen tarpeista irtautumiseen (Cameron ym. 2018). Matkalla ”hyvään suuntaan” ei välttämättä vielä kerro, mikä on kyseiselle nuorelle hyvä suunta. Kyse ei siis ole siirtymästä kohti ennalta tiedossa olevaa päätepistettä. Siirtymän jälkeisenä vaiheena voi hämmöittää edessä itsenäinen asuminen, kotiinpaluu tai jokin muu vaihtoehto, eikä mikään näistä välttämättä näyttäyty epäonnistuneena itsenäistymisenä. Lineaarisesti etenevä elämäntilanne ei välttämättä kuvasta siis kovin hyvin nuorten elämäntilanteita – tai edes toiveita.

Kuten jälkihuolto-ikäisten itsenäistymistä tarkastelevassa tutkimuksessa todetaan, itsenäistymisen ei ole siirtymä kohti riippumattomuutta, vaan merkitsee ihmisten keskinäisten riippuvuussuhteiden muovautumista uudelleen (Cameron ym. 2018). Inhimillisen tarvitsevuuden ja sosiaalisten suhteiden merkityksen painottaminen on ITU-toiminnassa huomattavan keskeisellä sijalla. Tämä on havaittavissa siinä, millaiseksi itsenäistymisen käsite määrittyy; itsenäistymisen tukeminen tarkoittaa ITU-hankkeessa ensisijaisesti *toimijuuden* vahvistumista. Toimijuus ei rakennu irrallaan sosiaalisesta todellisuudesta, vaan se kiinnittyy ihmisten välisiin sosiaalisiin suhteisiin ja ilmenee niissä (Juvonen 2015, 41–42, 164; Emirbayer & Mische 1998, 973–974). Tärkeässä asemassa on siis nuoren *sosiaalinen verkosto*. Toimivat suhteet ja vuorovaikutus ovat erityisen olennaisia yhteiskuntaan kiinnittymisessä tilanteessa, jossa työn tai koulutuksen kautta rakentuvat sidokset puuttuvat (Suutari 2002, 106–107). ITU-toiminnassa sosiaalisen verkoston merkitys toimijuuden

muotoutumisessa ja vahvistumisessa on vahvasti esillä. Tulkintani mukaan toimijuuden vahvistumisen yksi osa-alue onkin 1) *nuoren sosiaalisten suhteiden vahvistuminen ja parantunut kommunikaatio*. Tämä on tärkeää huomata sen tähden, että se osoittaa, millainen käsitys toimijuudesta ja itsenäistymisestä on toiminnan taustalla. Toimijuuden relationaalisen ulottuvuuden painottaminen on toiminnassa keskeistä.

Toinen osa-alue on 2) *arjenhallinta*. Arjenhallinta tavoitteena liittyy kaikista selkeimmin asioihin, joita voidaan tarkastella ulkoisina kriteereinä: se sisältää konkreettisia toimia, kuten vuorokausirytmien ylläpitämisen, rahankäytön, byrokratian hallitsemisen, opiskelun ja/tai työskentelyn/työnhaun, siivoamisen. Ammattilaiset olivat kuitenkin sitä mieltä, että vaikka arkirutiinien hallitseminen on tärkeää ja jossakin määrin suojaa välivaiheeseen sisältyviltä vaaroilta, se ei yksinään ole riittävä tavoite.

Kolmas osa-alue on 3) *nuoren oma kokemus toimijuutensa vahvistumisesta*. Vaikka mikä tahansa toimijuus ei missä tahansa tilanteessa ole välttämättä toivottavaa, kokemuksen korostamiseen kiteytyy monia ITU-toiminnassa olennaisia ominaispiirteitä: joustavuus, ulkokohtaisten kriteerien karttaminen ja tietoisuus odotusten normatiivisesta luonteesta.

Nuoren sosiaalisten suhteiden vahvistuminen ja kommunikaation parantuminen, arjenhallinta ja nuoren oma kokemus toimijuutensa vahvistumisesta muodostavat yhdessä sen tilanteen, johon itsenäistymisen tuki tähtää. Yhden osatavoitteen täyttyminen ei riitä yksin vastaamaan siihen, onko tuen päättäminen ajankohtaista, vaan kyse on ennen kaikkea niiden muodostamasta kokonaisuudesta. ITU-toiminnan parissa työskentelevät ammattilaiset arvioivatkin, että usein tuki päättyy vähitellen. Pienistä merkeistä on havaittavissa, että ammattilaistahojen tarve nuoren elämässä muuttuu vähäisemmäksi. Kun tuki päätetään lopettaa, se tehdään kaikkien osallisten kesken yksissä tuumin. Tarjottu tuki pyritään pitämään mahdollisimman joustavana ja erilaisiin elämäntilanteisiin soveltuvana, joten ulkoisia indikaattoreita itsenäistymistavoitteille on hankalaa, ellei jopa mahdotonta, asettaa. Selvää on, että nuoren näkemys omasta elämäntilanteestaan on vapaaehtoisuuteen perustuvassa toiminnassa keskeinen. *Itsenäistyväksi nuoreksi* määrittäytykin ITU-toiminnassa ennen kaikkea *vahvistuva toimija*.

5.2 POHDINTAA JA JATKOTUTKIMUKSEN AIHEITA

ITU-toiminnassa keskeinen tavoite on nuoren auttaminen itsenäisen elämän alkuun. Tutkimuksen edetessä tämä ohjasi pohtimaan toimintaa erityisesti *itsenäistymisen* ja *toimijuuden* käsitteiden kautta. Erityisen tärkeältä vaikutti nuoren ja läheisten sosiaalisen verkoston rooli, joka nousi tekemissäni haastatteluissa toistuvasti esille. Toistuvasti esille nousseita teemoja olivat myös arjenhallinta ja nuoren kokemus oman toimijuutensa vahvistumisesta.

Nuoren kokemuksen merkitystä korostaa ITU-toiminnan vapaaehtoisuus. Kokemuksen painottaminen vastaa sitäkin, miten aikuiseksi tuleminen määritellään yhä vahvemmin kokemuksen kautta. Sen sijaan että ulkoiset kriteerit riittäisivät aikuisen statukseen, asetetaan ensisijaiseksi nuoren koettu kypsyyt, joka ilmenee esimerkiksi vastuun kantamisena. Perinteiset aikuisuuden merkit ovat yhä useamman ulottumattomissa tai yhä vähemmän pysyviä: kertaalleen saavutettu aikuisuus ei siis nyky-yhteiskunnassa ole välttämättä pysyvä olotila (Aapola & Ketokivi 2005, 18–21). Onkin mahdollista kysyä, ”*onko aikuisuudesta tullut jotain, minkä voi saavuttaa monta kertaa elämänsä aikana, mutta myös menettää?*” (mt., 21).

Sisäisen maailman ja kokemuksen korostaminen on perusteltua siitä näkökulmasta, että ulkoisia kriteereitä on hankalaa, ellei mahdotonta, nimetä. Perinteiset aikuisuuden merkkipaalu, kuten taloudellinen itsenäisyys, perheen perustaminen tai koulutuksen päättäminen, eivät välttämättä kuvaa kovin hyvin yhteiskunnallista todellisuutta, jossa nuoret elävät. ITU-toiminnan ratkaisu määrittellä itsenäisyys toimijuuden vahvistumisena on yksi vastaus tähän.

ITU-toiminnan vapaaehtoisuudella on vaikutusta siihen, millainen toimijuus on nuorelle mahdollista: kieltäytyminen tai keskeyttäminen on ainakin periaatteessa mahdollista missä vaiheessa prosessia tahansa. Toimijan on siis mahdollista valita ja tehdä toisin (Juvonen 2015, 35). Toki tämä mahdollisuus toteutuu määrättyissä puitteissa. Kuten edellä olen todennut, toiminta perustuu nuoren vapaaehtoisuuteen ja sitä räätelöidään tuen tarpeiden ja nuorten toiveiden mukaan, mutta siinä voidaan erottaa osa-alueita, joissa nuoren neuvottelutarve on suhteellista. Pakottava tarve asunnon saamiseen voi tehdä kieltäytymisen hankalaksi, jos nuori tulkitsee, että siihen liittyy riski määräämisen vuokrasopimuksen

päättämisestä. Voiko nuori tällaisessa tilanteessa todella valita, allekirjoittaa sopimuksen asumisneuvojan ja ITU-työntekijän tiedonvaihdosta?

Asumisneuvojan mukaan nuoret eivät olleet vierastaneet vuokranantajan edustajan tuloa asuntoonsa. Kyseessä oli ”normi käytäntö, et tää kuuluu tähän”, joka ei mahdollista jännitystä lukuun ottamatta herättänyt nuorissa suuria tunteita. Asunnon saaminen ja vuokranantajan edustajan kotikäynti ovat kuitenkin nuorten mielessä sidoksissa toisiinsa, joten toinen ei välttämättä ole mahdollinen ilman toista. Kuten aihetta käsittelevässä opinnäytetyössä todetaan, nuoren ja asumisneuvojan välinen valta-asetelma voi tehdä kielteisten näkemysten esittämisen nuorille hankalaksi (Pekkarinen H., 2016, 44–45).

Vapaaehtoisuuden seurauksena nuorelta odotetaan toiminnassa vahvaa sitoutumista, jota pidetään yhtenä onnistumisen edellytyksenä. Toisaalta on hyvä muistaa, että vapaaehtoisuus ja neuvoteltavuus ovat rajallisia tilanteessa, jossa nuori saattaa kaivata kipeästi tukea itsenäisen elämän alkuun. Jos vaihtoehtona on koko prosessin keskeyttäminen tilanteessa, jossa ulkoiset olosuhteet pakottavat nuoren irtautumaan lapsuudenkodistaan, neuvotteluvара saattaa tuntua vähäiseltä. Kuten ammattilaiset toteavat, ITU-hanke on suunnattu erityisesti lakisääteisten palveluiden ”väliinpuotoajaryhmälle”, jolloin vaihtoehtoisia palvelumuotoja ei välttämättä noin vain ole saatavilla. Nuoren mahdollisuus ”toimia toisin” on olemassa, mutta toteutuu tarkasti ennalta määrittelyissä rajoissa (Juvonen 2015, 35–46).

Nuorten oma kokemus toimijuutensa vahvistumisesta, joka on olennainen osa ITU-toiminnan tavoitteita, jää nyt käsillä olevassa tutkimuksessa toisten kertomaksi. Tässä tutkimuksessa tulkintoja ja näkemyksiä nuoren kokemuksesta tekevät ammattilaiset ja nuoren sosiaalinen verkosto. Tämä tieto auttaa näkemään, mitä työskentelyllä tavoitellaan, millaiseksi itsenäisyys määrittyy sekä millä tavoin toimijuus ymmärretään suhteessa sosiaaliseen verkostoon. Näitä seuraa kysymys, miten nuoret kokevat tavoitteet ja niiden toteutumisen omassa elämässään. Olisi tärkeää tietää, mitä nuoret pitävät ITU-toiminnassa tärkeänä ja painottuvatko heidän kokemuksissaan samankaltaiset asiat kuin nyt saaduissa tutkimustuloksissa. Millainen merkitys sosiaalisilla suhteilla ja arjenhallinnalla heidän mielestään ITU-toiminnassa on? Millainen oma kokemus ITU-toiminnasta on sen päätyttyä? Nousisiko nuorten vastauksissa esille jotakin sellaista, joka sosiaalisen verkoston tai ammattilaisten haastatteluissa jää huomaamatta?

Nuorten kokemus tuesta on kiinnostava myös siitä näkökulmasta, että tutkimustulokset nostavat esiin nuorten erilaiset tarpeet asumisratkaisujen ja itsenäistymisen suhteen. Jos itsenäistymisen suunnitelmallisuus halutaan pitää realistisena ja kohtuullisena tavoitteena, se on ymmärrettävä todellisessa yhteiskunnallisessa kontekstissaan. Taloudellinen tilanne, työllisyyteen liittyvät kysymykset ja lukuisat muut taustatekijät tuovat ennakoimattomuutta nuorten elämään – pitkäjänteinen suunnitteleminen voi nuoresta riippumattomista syistä olla vaikeaa, jopa mahdotonta. Realistisesti mitoitettuna suunnitelmallisuus voidaankin tässä yhteydessä ymmärtää esimerkiksi arjenhallinnan paranemiseksi.

Edellä mainittujen asioiden lisäksi ennakoimattomuutta nuoren elämään voivat tuoda perhetilanteiden äkilliset muutokset. Kuten tässä tutkimusraportissa todetaan, useimpien ITU-toimintaan osallistuvien nuorten itsenäistymisen sysäsi liikkeelle jonkinlainen ulkoinen tekijä. Odottamattomuutta on siis useimpien ITU-nuorten elämäntilanteissa mukana jo silloin, kun tuki aloitetaan. Joidenkin nuorten kohdalla odottamattomuus voi tarkoittaa jopa suorastaan itsenäistymään pakottavia olosuhteita. Oman kysymyksensä muodostaakin, millä tavoin pakottavuus näkyy itsenäistyvien nuorten elämäntilanteissa ja asumisessa. ITU-toiminnan tarjoaman itsenäisen asumisen ohella voisi tulevaisuudessa pohtia myös toisenlaisia asumisen muotoja, joissa tuki on läsnä: tukiasuntoja, joissa luotettava, tehtävään sitoutunut aikuinen asuu nuoren kanssa samassa rakennuksessa, sekä yhteisöasumista, jossa samassa tilanteessa olevia nuoria asuu suhteellisen itsenäisesti samassa rakennuksessa tai pihapiirissä vastaavassa tilanteessa olevien toisten nuorten sekä tukitehtävään rekrytoitujen aikuisten kanssa. Tällaisia asumisen muotoja on joissain suurissa kaupungeissa, mutta ne on usein suunnattu yksinomaan lastensuojelun jälkihuoltoon osallistuville nuorille. Lisäksi tällaisia ratkaisuja on nuorille tarjolla melko vähän. ITU-toiminnan kautta kohdatuille nuorille tällaisia asumismuotoja ei juurikaan ole tarjolla, vaan heiltä odotetaan itsenäisempää selviytymistä. Tästä syystä haastatellut ammattilaiset katsovat, että nuorella tulee olla jo valmiiksi jonkinlaisia valmiuksia ja resursseja ITU-toimintaan ryhdyttäessä. Tulevaisuudessa voisikin pohtia, millaisia vaihtoehtoja jää nuorelle, jonka todetaan tarvitsevan asumisessaan tiiviimpää tukea.

Tämän tutkimuksen puitteissa haastateltavat olivat nuorten perhepiiriin kuuluvia läheisiä. Tulevaisuudessa teemoja olisi mahdollista syventää

laajentamalla haastateltavien joukkoa. Haastatellut ammattilaiset totesivat, että monenlaiset osallistumistavat ITU-toiminnassa ovat mahdollisia, ja vanhemman sijaan läheinen voi olla sisarus, kummitäti tai kummisetä, muu sukulainen tai nuorelle läheinen aikuinen. Olisikin kiinnostavaa tietää, millainen vaikutus erilaisilla osallistumistavoilla tai suhteilla on prosessiin. Millaista on perhetyö esimerkiksi silloin, kun läheinen on täysi-ikäinen sisarus? Millaiseksi muotoutuu vuorovaikutus ja tavoite sosiaalisten suhteiden vahvistumisesta, jos nuoren tärkein läheinen aikuinen asuukin toisessa maassa? Kysymykset ovat erityisen olennaisia siitä näkökulmasta, että tutkimuksen perusteella sosiaalisen verkoston rooli on merkittävä osa ITU-toimintaa ja sen sisäisen vuorovaikutuksen parantuminen yksi keskeisistä tavoitteista. Sosiaaliseen verkostoon keskittyminen on hyvin merkittävä ITU-toiminnan ominaispiirre ja kertoo siitä, että toimijuuden relationaalisen ulottuvuuden huomioimista pidetään tärkeänä.

Toimijuuden relationaalisuus on erityisen tärkeää siitä näkökulmasta, että yksilön autonomisuutta ja pärjäämistä korostavat yhteiskunnalliset normit ohjaavat ajattelemaan itsenäistymistä lineaarisena siirtymänä lapsuudenkodista kohti yksin asumista. Jos lineaarisen siirtymän sijaan itsenäistyminen ymmärretään toimijuuden vahvistumiseksi, sukulaisten luo, lapsuudenkotiin tai muuhun asumismuotoon palaaminen ei näyttyä epäonnistumisena vaan kypsän toimijan ratkaisuna (vrt. Juvonen 2015, 202–207). Pahimmillaan itsenäinen asuminen saattaa näyttäytyä yksin sinnittelemisenä ja pärjäämisenä normatiivisten odotusten paineessa (mt., 191–207). Tällöin herää kysymys siitä, mitä tarkoitusta tällainen itsenäistyminen oikeastaan palvelee – tuskin sentään kyseessä olevan nuoren. Itsenäistymisen ymmärtäminen riippumattomuudeksi ja tuesta irtautumiseksi jättää huomiotta ihmisyyteen kuuluvat keskinäiset riippuvuudet ja sosiaaliset suhteet (Cameron ym. 2018). Juuri tässä piilevät ITU-toiminnan vahvuudet. Toiminta pyrkii tukemaan nuorta toimijana ja auttaa häntä rakentamaan ja vahvistamaan toimivia suhteita. Tuesta irtautumisen sijaan tavoitteeksi tulee toimija, joka osaa luovia erilaisten suhteiden verkostossa sekä löytää mielekkäitä tapoja olla olemassa ja elää arkea. ”*Lokerojuttujen*” eli valmiiden ratkaisujen sijasta ITU-toiminnassa korostetaan varsin radikaalia asiaa: mahdollisuutta myöntää oma keskenäisyys.

Lähteet

- Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (2005) Johdanto. Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 7–32.
- Alasuutari, Pertti (1999) *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Arnett, Jeffrey (2007) Emerging Adulthood. What is it, and what it is good for? http://jeffreymarnett.com/ARNETT_2007_Emerging_Adulthood_What_is_it_and_What.pdf (Viitattu 20.4.2018.)
- Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (2018) Asunnottomat 2017. Selvitys 2/2018. [http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017\(46192\)](http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017(46192)) (Viitattu 28.5.2017.)
- Cameron, Claire & Hollingworth, Katie & Schoon, Ingrid & van Santen, Eric & Schröer, Wolfgang & Ristikari, Tiina & Heino, Tarja & Pekkarinen, Elina (2018) Care leavers in early adulthood: How do they fare in England, Finland and Germany? *Children and Youth Services Review* 87 (Huhtikuu 2018), 163–172. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.02.031>
- Dangerfield, Mark (2018) *AMBIT Adaptive Mentalization Based Integrative Treatment An approach to working with young people with complex problems and a poor relationship to help*. <http://www.iprs.it/wp-content/uploads/2017/07/Mark-Dangerfield-AMBIT.pdf> (Viitattu 16.3.2018.)
- Emirbayer, Mustafa & Mische, Ann (1998) What is agency? *American Journal of Sociology* 103 (4), 962–1023.
- Eurostat (2018) *Bye bye parents: when do young Europeans flee the nest?* <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20180515-1> (Viitattu 30.5.2018.)
- Gretschel, Anu (2002) Kunnallisen nuorten osallisuusympäristön perustaminen. Teoksessa Anu Gretschel (toim.) *Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu & Kuntaliitto, 48–62.
- Hoikkala, Tommi (1993) *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Häkli, Jouni & Kallio, Kirsi Pauliina & Korkiamäki, Riikka (2015) Myönteinen tunnistaminen. Näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Teoksessa Jouni Häkli & Kirsi Pauliina Kallio & Riikka Korkiamäki (toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 117. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 19–35.
- Juvinen, Tarja (2015) *Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 165. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Kiilakoski, Tomi (2007) Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) *Lasten ja nuorten kunta*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 77. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Opetushallitus

- & Humanistinen ammattikorkeakoulu, 8–25.
- Korkiamäki, Riikka (2015) Lasten ja nuorten arksen toimijuuden tukeminen. Teoksessa Jouni Häkli & Kirsi Pauliina Kallio & Riikka Korkiamäki (toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 117. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 131–164
- Käyhkö, Mari (2008) Kädenjälki näkyviin. Koulunpenkkiä väistelevät työläisnaiset. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 255–273.
- Lindgren, Astrid (1949) Peppi Pitkätossu Etelämerellä. Suomentanut Laila Järvinen. Teoksessa *Peppi Pitkätossun tarina*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1969.
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2018) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 200. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoneuvosto, julkaisuja 58 & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 11–117.
- Myllyniemi, Sami (2015) Johdanto & Tilasto-osio. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 174. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 54 & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 5–114.
- Myllyniemi, Sami & Suurpää, Leena (2009) Nuoret aikuiset itsellisyiden ja riippuvuuden noidankehässä. *Hyvinvointikatsaus 1/2009*. Helsinki: Tilastokeskus, 11–14.
- Myllyniemi, Sami (2017) Johdanto & Tilasto-osio. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 189. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 56 & Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Parker, Tony (1996) *Studs Terkel: A Life in Words*. New York: Henry Holt & Co.
- Pekkarinen, Elina (2016) Arjen- ja elämänhallinnan ongelmat lapsuudenperheessä. Lastensuojelun näkökulma. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 174. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 54 & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 163–180.
- Pekkarinen, Heidi (2016) *Tuetusti itsenäiseen elämään. Nuorten kokemuksia itsenäistymisestä SPR:n nuorten turvatalon tuella*. Opinnäytetyö. Hyvinkää: Laurea-ammattikorkeakoulu.
- Peltola, Marja (2016) Sukupolvisuhteet, taloudellinen riippuvuus ja kuulumisen tunteet. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 174. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 54 & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 227–233.
- Raijas, Anu (2015) Mistä nuorten taloudellinen hyvinvointi koostuu? Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 174. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 54 & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 135–150.

- Raitakari, Suvi (2004) Nuoren elämänhallinta: toivottua arkea ohjeistamalla? Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 56–73.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 9–36.
- Salonen, Reetta (2005) Milloin omaan kotiin? Aikuistumisen vastuu Suomessa ja Espanjassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 67–99.
- Seidman, Irving (2013) *Interviewing as Qualitative Research. A guide for researchers in education and the social sciences*. Fourth Edition. New York: Teachers College Press.
- Skeggs, Beverley (2014) *Elävä luokka*. Suomentaneet Lauri Lahikainen ja Mikko Jakonen. Tampere: Vastapaino.
- Skeggs, Beverley (1997) *Formations of Class and Gender*. Lontoo: Sage Publications.
- Suutari, Minna (2002) *Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 26. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Tilastokeskus (2018) *Työllisyys kasvoi maaliskuussa vuoden takaiseen verrattuna*. 24.4.2018. https://www.stat.fi/til/tyti/2018/03/tyti_2018_03_2018-04-24_tie_001_fi.html (Viitattu 30.5.2018.)
- Tolonen, Tarja (2005) Sosiaalinen tausta, sukupuoli ja paikallisuus nuorten koulutussiirtymässä. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 35–65.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2018) *Työttömät työnhakijat iän ja sukupuolen mukaan*. <http://www.temtyollisyyskatsaus.fi/graph/tkat/tkat.aspx?lang=fi&top=2&ssid=18021208395116&sub=22> (Viitattu 30.5.2018.)
- Yesilova, Katja (2009) *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Youth Wiki (2018) *Youth Policy Governance – Current debates and reforms*. <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/19-going-debates-and-reforms-finland> (Viitattu 30.5.2018.)

TIIVISTELMÄ

ITSENÄISTYVÄ NUORI, VAHVISTUVA TOIMIJA
– TUKEA TÄYSI-IKÄISYYDEN KYNNYKSELLÄ***Karla Malm***

Punaisen Ristin Nuorten turvatalolla Espoossa tuetaan itsenäistyviä nuoria perhe-, verkosto- ja yksilötuen sekä vapaaehtoisen tukikummitoiminnan keinoin. Tukitoimintaan osallistuu täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevia nuoria, joiden itsenäistymisen sysäyksenä voivat toimia lukuisat erilaiset tekijät. Yhteistä siirtymille on, että ulkoisen tekijän vuoksi itsenäistyminen on edessä nopeammin kuin nuori tai hänen läheisensä ovat mahdollisesti osanneet ennakoida.

Tutkimusaineiston muodostavat kahdeksan haastattelua (ITU-toiminnan ammattilaisista n=5 ja siihen osallistuneen/osallistuvan nuoren sosiaaliseen verkostoon kuuluvia henkilöitä n=3). Ammattilaisista edustavat ITU-hanketta koordinoiva Punainen Risti, Espoon kaupungin perhe- ja sosiaalipalveluiden lastensuojelu ja Espoon asuntojen asumisneuvonta.

Tutkimusaineisto ohjasi sitä, mitkä käsitteet nousivat tärkeiksi; tutkimuksen edetessä kävi ilmeiseksi, että haastateltavat palasivat usein tiettyihin teemoihin, kuten läheisten merkitykseen ja perhetyöhön. Toistuvasti esiintyneet aihepiirit eriteltiin teemoittain, ja niitä luettiin suhteessa tutkimuskirjallisuuteen. Keskeiseksi tutkimuksessa muodostuivatkin *toimijuuden, sosiaalinen verkoston, siirtymän ja itsenäistymisen* käsitteet. Sosiaaliset suhteet, itsenäisyys ja autonomisuus ja niiden keskinäinen suhde tarjosivat hedelmällisen lähtökohdan tulkita ITU-toiminnan sisältöä ja tavoitteita.

Toimijuudella tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan ihmisen kykyä tehdä päätöksiä ja valintoja omassa elämässään. Toimijuuden voi ymmärtää paikantuneena ja tilannekohtaisena. Näin tulee näkyviin toimijuuden *relaationaalinen* ulottuvuus: toimijuus – autonomisenakin – kiinnittyä suhteisiin ja vuorovaikutukseen (Juvonen 2015, 164; Emirbayer & Mische, 973–974). *Relaationaalinen toimijuus* määrittyy pikemminkin ihmisten keskinäisen riippuvuuden kuin riippumattomuuden kautta (Juvonen 2015, 42).

Tutkimuksessa esiin nousivat nuoren toimijuus ja sosiaalisen verkoston merkitys tukitoiminnassa, sekä itsenäistymiselle asetetut tavoitteet. Millaiseksi itsenäistyminen muotoutuu? Millainen on elämänvaihe, jota leimaa odottaminen – nuori on syystä tai toisesta muutoksen edessä, mutta uuden elämänvaiheen arki, suunta ja tavoitteet ovat vasta muotoutumassa. Voiko itsenäistymistä tavoitellessa koskaan tulla valmista?

ITU-toiminnan lähestymistapa kaihtaa itsenäistymisen määrittelemistä yksiselitteiseksi lineaarisesti siirtymäksi, jossa nuori irtaantuu lapsuudenkodista ja tuen tarpeista suuntautuen kohti itsenäistä elämää. Siirtymä ei johda vääjäämättä tuen tarpeista irtautumiseen. Kyse ei siis ole siirtymästä kohti ennalta tiedossa olevaa päätepistettä. Siirtymän jälkeisenä vaiheena voi häämöttää edessä itsenäinen asuminen, kotiinpaluu tai jokin muu vaihtoehto, eikä mikään näistä välttämättä näyttäydy epäonnistuneena itsenäistymisenä. Lineaarisesti etenevä elämäntilanne ei välttämättä kuvasta kovin hyvin nuorten elämäntilanteita – tai edes toiveita.

Itsenäistyminen ei ole siirtymä kohti riippumattomuutta, vaan merkitsee ihmisten keskinäisten riippuvuussuhteiden muovautumista uudellaisiksi (Cameron ym. 2018). Inhimillisen tarvitsevuuden ja sosiaalisten suhteiden merkityksen painottaminen on ITU-toiminnassa huomattavan keskeisellä sijalla. Tämä on havaittavissa siinä, millaiseksi itsenäistymisen käsite määrittyy; itsenäistymisen tukeminen tarkoittaa hankkeessa ensisijaisesti *toimijuuden* vahvistumista. Toimijuus ei rakennu irrallaan sosiaalisesta todellisuudesta, vaan se kiinnittyy ihmisten välisiin sosiaalisiin suhteisiin ja ilmenee niissä (Juvonen 2015, 41–42, 164; Emirbayer & Mische 1998, 973–974). Tärkeässä roolissa on siis nuoren *sosiaalinen verkosto*. Toimivat ihmissuhteet ovat erityisen olennaisia yhteiskuntaan kiinnittymisessä tilanteessa, jossa työn tai koulutuksen kautta rakentuvat sidokset puuttuvat (Suutari 2002, 106–107). Nuori määrittelee ITU-toiminnassa perheensä lähtökohtaisesti itse, ja vanhempien lisäksi siihen voi kuulua esimerkiksi sisaruksia, kummitäti tai kummisetä, muita sukulaisia tai nuorelle läheisiä aikuisia.

Tutkimuksen mukaan toimijuuden vahvistumisen yksi osa-alue on 1) *nuoren sosiaalisten suhteiden vahvistuminen ja parantunut kommunikaatio*. Näin toiminnassa huomioidaan ihmisyyteen väistämättä kuuluvat keskinäiset riippuvuudet ja sosiaaliset suhteet.

Toinen osa-alue on 2) *arjenhallinta*. Arjenhallintaa voidaan tarkastella

konkreettisten toimien, kuten vuorokausirytmien, rahankäytön ja byrokraatian hallitsemisen avulla. Ammatillaiset olivat kuitenkin yhtä mieltä, että vaikka arkirutiinien hallitseminen on tärkeää ja jossakin määrin suojaa välvaiheeseen sisältyviltä vaaroilta, se ei yksinään ole riittävä tavoite.

Kolmas osa-alue on 3) *nuoren oma kokemus toimijuutensa vahvistumisesta*. Vaikka mikä tahansa toimijuus ei missä tahansa tilanteessa ole välttämättä toivottavaa, kokemuksen korostamiseen kiteytyy monia ITU-toiminnalle olennaisia ominaispiirteitä: joustavuus, ulkokohtaisten kriteerien karttaminen ja tietoisuus odotusten normatiivisesta luonteesta.

Nuoren sosiaalisten suhteiden vahvistuminen ja kommunikaation parantuminen, arjenhallinta ja nuoren oma kokemus toimijuutensa vahvistumisesta muodostavat yhdessä tilanteen, johon itsenäistymisen tuki tähtää. Yhden osatavoitteen täytyminen ei riitä yksin ratkaisemaan sitä, onko tuen päättäminen ajankohtaista, vaan kyse on niiden muodostamasta kokonaisuudesta. Kun tuki päätetään lopettaa, se tehdään kaikkien osallisten kesken yksissä tuumin. Selvää on, että nuoren näkemys omasta elämäntilanteestaan on vapaaehtoisuuteen perustuvassa toiminnassa keskeinen. *Itsenäistyväksi nuoreksi* määrittyikin ITU-toiminnassa ennen kaikkea *vahvistuva toimija*.

Asiasanat: nuoret, asuminen, itsenäistyminen, toimijuus, järjestöt, lastensuojelu, moniammatillisuus, kunnat, sosiaaliset verkostot

SAMMANDRAG

SJÄLVSTÄNDIGA UNGDOMAR, STARKA AKTÖRER – STÖD PÅ TRÖSKELN TILL MYNDIGHET

Karla Malm

I De ungas skyddshus i Esbo som drivs av Röda Korset stöder man ungas självständighet genom familje-, nätverks- och individuellt stöd samt frivillig stöfadder verksamhet. Unga som står på tröskeln till myndighet deltar i verksamheten, och flera olika faktorer kan fungera som en knuff till självständighet. Gemensamt för övergångarna är att en ung person kan tvingas bli självständig tidigare än hen eller hens närmaste eventuellt kunnat förutse på grund av utomstående faktorer.

Forskningsmaterialet består av åtta intervjuer (experter inom ITU-verksamheten $n=5$ och personer som ingår i det sociala nätverket för en ung person som deltar/deltagit i verksamheten $n=3$). Expertinstanserna representeras av Röda Korset som koordinerar ITU-projektet (ITU = *itsenäistymisen tuki*, stöd för att bli självständig), Esbo stads familje- och socialtjänsters barnskydd, och Espoon Asunnots bostadsrådgivning.

Forskningsmaterialet styrde vilka begrepp som lyftes fram som viktiga; när studien framskred blev det uppenbart att personerna som intervjuades ofta återgick till vissa teman, till exempel de närståendes betydelse och familjearbetet. Ämnen som lyftes fram upprepade gånger delades in enligt tema, och de granskades i förhållande till forskningslitteraturen. Begrepp som blev centrala för undersökningen var *aktörskap*, *sociala nätverk*, *övergång* och *självständighet*. Sociala förhållanden, självständighet och autonomi samt deras inbördes förhållanden utgjorde en fruktbar utgångspunkt för att tolka ITU-verksamhetens innehåll och målsättningar.

I sin enklaste form avser aktörskap människans förmåga att fatta beslut och göra val i sitt eget liv. Aktörskapet kan förstås som lokaliserat och situationsbaserat aktörskap. Detta visar upp aktörskapets *relationella* dimension: aktörskapet – även då det är autonomiskt – är kopplat till förhållanden och växelverkan (Juvonen 2015, 164; Emirbayer & Mische, 973–974). Det *relationella aktörskapet* definieras mer genom människors ömsesidiga beroende än genom oberoende (Juvonen 2015, 42).

I undersökningen lyftes den unga personens aktörskap fram, liksom även de sociala nätverkens betydelse i stödverksamheten samt målen som ställts upp för självständigheten. Hur utformas självständigheten? Hurdant är det skede av livet som präglas av väntan – av en eller annan orsak står den unga personen inför en förändring, men det nya livsskedets vardag, riktning och mål håller ännu på att utformas. Kan man någonsin bli färdig när man eftersträvar självständighet?

ITU-verksamhetens approach undviker att definiera självständighet som en entydig lineär övergång där den unga personen lösgör sig från sitt barndomshem och sina stödbehov och riktar sig mot ett självständigt liv. Övergången leder inte nödvändigtvis till att den unga personen lösgör sig från sina stödbehov. Det är inte fråga om en övergång mot en slutpunkt som man känner till på förhand. Skedet som kan skymta efter övergångsfasen är självständigt boende, återvändo till hemmet eller något annat alternativ, och inget av dessa behöver nödvändigtvis ses som en misslyckad självständighet. Ett livslopp som framskriver lineärt beskriver inte nödvändigtvis unga personers livssituationer – eller ens deras förhoppningar – särskilt bra.

Självständigheten är inte en övergång till oberoende, utan den betyder att människornas ömsesidiga beroendeförhållanden omformas till något nytt (Cameron m.fl. 2018). Att betona mänskliga behov och betydelsen av sociala förhållanden har en central plats inom ITU-verksamheten. Detta kan observeras i hur begreppet självständighet definieras; inom projektet betyder stöd för självständighet i första hand att stärka *aktörskap*. Aktörskapet byggs inte upp separat från den sociala verkligheten, utan det fästs vid de sociala förhållandena mellan människor och framkommer ur dem (Juvonen 2015, 41–42, 164; Emirbayer & Mische 1998, 973–974). Den unga personens *sociala nätverk* har alltså en stor betydelse. Fungerande mänskliga relationer är särskilt viktiga för fästningen till samhället i en situation där band som byggs upp genom arbete eller utbildning saknas (Suutari 2002, 106–107). Inom ITU-verksamheten definierar de unga personerna i princip sin familj själva, och förutom föräldrarna kan den också innehålla till exempel syskon, faddrar, andra släktingar eller andra vuxna som är viktiga för den unga personen.

Enligt undersökningen är ett delområde av stärkandet av aktörskap 1) *stärkande av den unga personens sociala förhållanden och förbättrad kommunikation*. På det sättet beaktas de ömsesidiga beroendena och sociala

förhållandena som oundvikligen hör till att vara människa.

Det andra delområdet är 2) *kontroll över vardagen*. Kontrollen över vardagen kan granskas genom konkreta handlingar, till exempel dygnsrytm, användningen av pengar och hanteringen av byråkrati. Experterna var ändå eniga om att fastän det är viktigt att man behärskar vardagsrutinerna och de till viss grad skyddar de unga personerna från faror som relaterar till mellanperioden är det inte i sig ett tillräckligt mål.

Det tredje delområdet är 3) *den unga personens egna upplevelser av sitt stärkta aktörskap*. Fastän vilket som helst aktörskap inte nödvändigtvis är önskvärt i vilken som helst situation sammanfattas ändå flera särdrag som är väsentliga för ITU-verksamheten i betoningen av upplevelser: flexibilitet, undvikande av ytliga kriterier och medvetenhet om förväntningars normativa karaktär.

Stärkandet av de unga personernas sociala förhållanden och förbättringen av deras kommunikation, stärkande av deras tidshantering och deras egna upplevelser av sitt stärkta aktörskap skapar tillsammans en situation som stödet för självständigheten siktar på. Att uppfylla ett delmål räcker inte för att bestämma om det är aktuellt att avbryta stödet, utan det handlar om helheten som alla delmålen skapar. När beslutet fattas att stödet ska upphöra görs det i samförstånd med alla inblandade. Det är klart att den unga personens synpunkter på sin livssituation är centrala i verksamhet som baserar sig på frivillighet. I ITU-verksamheten definieras en *ung person som blir självständig* framför allt som en *aktör som blir starkare*.

Ämnesord: unga, boende, självständighet, aktörskap, organisationer, barnskydd, multiprofessionalitet, kommuner, sociala nätverk

ABSTRACT

YOUNG PERSON BECOMING INDEPENDENT, A STRENGTHENING AGENT – SUPPORT FOR THOSE ABOUT TO REACH THE AGE OF MAJORITY

Karla Malm

Young people who are becoming independent are provided support at the Espoo Emergency Youth Shelter of Red Cross by means of family, network and individual support and volunteer mentor activities. Those receiving the support are young people about to reach the age of majority with numerous different factors that are prompting them to become independent. What is in common in these transitions is that due to an external factor, these young people are required to become independent more quickly than the young person or his or her next of kin have been able to anticipate.

The research material comprises eight interviews (support for independence professionals n=5 and persons in the social network of a young person who has participated/is participating in support activities n=3). The professionals interviewed comprise the Red Cross coordinating a support for independence (ITU) project, the City of Espoo child protection that comes under family and social services and Espoo housing counselling.

The research material directed what concepts became important: in the course of the research it became apparent that the interviewees often returned to certain themes, such as the importance of next of kin and family work. The recurrent topics were itemised by themes, and they were listed in relation to the research literature. The key concepts in the research were *agency*, *social network*, *transition* and *independence*. Social relationships, independence and autonomy and their mutual relationship provided a fruitful point of departure for the interpretation of the content and goals of the support for independence.

At its simplest, agency means a person's ability to make decisions and choices concerning his or her own life. Agency can be understood as a sense of location and as situational. This is how the *relational* dimension of agency manifests itself: agency, even when autonomous, is integrated

with relationships and interaction (Juvonen 2015, 164; Emirbayer & Mische, 973–974). *Relational agency* is determined more through the mutual dependency between people than through independence (Juvonen 2015, 42).

The research highlights the significance of the agency and social network of a young person in the support activities as well as the goals set for independence. What form does independence take? What is a phase of life characterised by anticipation like – for one reason or another, a young person is facing a change, but the everyday life, direction and goals of the new phase of life are only just taking shape. Can the process of striving for independence ever be completed?

The approach of support for independence avoids determining independence as an unambiguous, linear transition where a young person transitions away from his or her childhood home and the needs for support and towards an independent life. A transition does not necessarily mean withdrawing from the need for support. Thus, the transition does not mean a transition towards a predetermined end point. Looming large in the phase after the transition may be independent living, a return home or another alternative, and none of these may necessarily mean a failure to become independent. A linearly progressing course of life does not necessarily reflect the young people's situations in life, or even their wishes, very well.

Becoming independent is not a transition towards being self-sufficient, but instead means the reshaping of the mutual dependencies between people (Cameron et al. 2018). Laying emphasis on the significance of human neediness and social relationships is very essential in the support for independence. This is observable in the way that the concept of independence is determined: in this project, supporting independence means primarily the strengthening of *agency*. Agency is not built up separately from social reality, but is integrated with the social relationships between people and manifested through them (Juvonen 2015, 41–42, 164; Emirbayer & Mische 1998, 973–974). Thus, the *social network* of a young person plays an important role. Functioning human relationships are particularly essential in social integration in a situation where the connections built through work and education are missing (Suutari 2002, 106–107). In the support for independence, the starting point is that it is the young person who determines his or her family, which may

include brothers and sisters, godmother or godfather, or other relatives or adults of importance to the young person.

According to the research, one of the sub-areas of strengthening agency is 1) *strengthening of the social relationships of a young person and improved communication*. In this way the activity takes into account the mutual dependencies and social relationships that inevitably belong to humanity.

Another sub-area is 2) *coping with everyday life*. Coping with everyday life can be investigated through concrete measures, such as the daily rhythm, use of money and knowing how to deal with bureaucracy. The professionals agreed, however, that even though coping with the everyday routines is important and to some extent provides protection against the risks included in the intermediate phase, it is not a sufficient goal on its own.

A third sub-area is 3) *the young person's own experience of strengthening his or her own agency*. Even though any type of agency in any type of situation is not necessarily something to wish for, many of the characteristics essential for the support for independence boil down to the emphasising of experience: flexibility, avoidance of external criteria and awareness of the normative nature of expectations.

The strengthening of social relationships and improved communication, coping with everyday life and a young person's own experience of the strengthening of his or her own agency together form a situation which support for independence aims to achieve. The fulfilment of one intermediate goal is not sufficient alone to decide whether the support should be ended, but it is rather a matter of the whole formed together by the goals. When a decision is made to end the support, it is done jointly between all the parties involved. It is clear that the young person's own view about his or her situation in life plays an essential role in voluntary activities. In the support for independence, a *young person gaining independence* is, above all, a *strengthening agent*.

Keywords: young people, living, independence, agency, organisations, child protection, multi-professionalism, municipalities, social networks

Punaisen Ristin Nuorten turvatalolla Espoossa tuetaan itenäistyviä nuoria perhe-, verkosto- ja yksilötuen sekä vapaaehtoisen tukikummitoiminnan keinoin. Itsenäistymisen tukihankkeen (ITU) toimintaan osallistuu täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevia nuoria, joilla on syystä tai toisesta itenäistymisen edessään. Itsenäistyminen konkretisoituu omillaan asumiseen. Yhteistä nuorten tilanteille on, että jokin ulkoinen tekijä sysää nuoren irtautumaan lapsuudenkodistaan ja suuntautumaan kohti itsenäistä asumista – usein nopeammin kuin nuori itse tai hänen sosiaalinen verkostonsa on osannut ennakoida.

Tässä tutkimusraportissa kuvataan moniammatillista yhteistyötä ja vastuun jakautumista, viranomais- ja järjestötoimijoiden näkökulmia sekä itenäistymiselle asetettuja tavoitteita. Keskeiseen asemaan nousevat nuoren toimijuus ja sosiaalisen verkoston merkitys. Millaiseksi itenäistyminen muotoutuu? Millainen on elämänvaihe, jota leimaa odottaminen? Nuori on syystä tai toisesta muutoksen edessä, mutta uuden elämänvaiheen arki, suunta ja tavoitteet ovat vasta muotoutumassa. Voiko itenäistymistä tavoitellessa koskaan tulla valmista?

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

Punainen Risti
Röda Korset

Nuorisotutkimusverkosto
Nuorisotutkimusseura
ISBN 978-952-7175-68-2
ISSN 1799-9227
KI 37.5, 30.7, 37.4, 37.42

